

RECULL de PONÈNCIES

Habitatge, convivència i cohesió social als barris
4es Jornades sobre IMMIGRACIÓ I SOCIETAT

Aula Magna de la Universitat de Vic, 14 i 15 de desembre de 2006

4es Jornades sobre Immigració i Societat Habitatge, convivència i cohesió social als barris

Coordinació:
Mireia Rosés, coordinadora del Pla Territorial de Ciutadania i Immigració d'Osona

Suport tècnic i supervisió lingüística:
Cristina Molas

Disseny portada:
Manel Seuba

Producció editorial:
Gràfiques Copyset, SL

Fotografies:
Sergi Càmara

Organitzadors:
Pla de Ciutadania i Immigració d'Osona
Consell Comarcal d'Osona
Generalitat de Catalunya, Secretaria per a la Immigració
Universitat de Vic

Dipòsit legal: B-20.539-2008

Data: desembre de 2007

La present edició recull el resum de les ponències, les experiències i la taula rodona de les *4es Jornades sobre Immigració i Societat. Habitatge, convivència i cohesió social als barris*, realitzades a la Universitat de Vic els dies 14 i 15 de desembre de 2006.

Índex

	Pàgina
Salutació	5
Presentació	7
Introducció	9
<i>Acollida, cohesió social i proximitat</i> , a càrrec de Jordi Sánchez	11
Àmbit 1: Polítiques d'habitatge	15
<i>Polítiques d'habitatge a Catalunya</i> , a càrrec de Joaquim Gascó	17
<i>Polítiques d'habitatge i convivència</i> El conflicte de 2005 com a il·lustració de la crisi dels habitatges a França, a càrrec de Christopher Robert	20
Intermediació en habitatge per a la població immigrant: una aposta per a la integració i la convivència, a càrrec de Javier Oliver	25
Àmbit 2: Accés a l'habitatge	31
<i>Habitatge i immigració a Catalunya</i> , a càrrec de Jordi Bosch	33
<i>Experiències</i> La Xarxa de Mediació de Lloguer Social, a càrrec de Maria Bordonau	39
Projecte de rehabilitació de façanes i habitatges de persones sense recursos del Centre Històric de Saragossa, a càrrec de José María Lamana Cónsola	40
El Pla Vivenda. Projecte Equal Babel, a càrrec de Jordi Carrera	41
Àmbit 3: Habitatge i convivència	43
<i>Com es deixa de ser immigrant a Catalunya. Les condicions per a la convivència</i> , a càrrec de Salvador Cardús	45
<i>Presentació d'estudis</i> Els indicadors de segregació residencial: concepte, mesures i aplicacions, a càrrec de Joan Carles Martori	48
El perquè de les diferències residencials entre la població immigrada, a càrrec d'Albert Terrones	49
<i>Experiències dels agents que actuen als barris</i> La biblioteca: espai de diàleg intercultural i de cohesió social al barri, a càrrec de Montserrat Recasens	51
Comunitats d'aprenentatge: un model de cohesió social al barri, a càrrec de Núria Marín i Ferran Medina	52
Xerrades informatives sobre gestió de comunitats de propietaris. Decàleg del bon veïnatge, a càrrec de Víctor González i Trini Noguer	53
<i>Créixer en vertical i conviure en horitzontal</i> , a càrrec de Salvador Puntès	54
<i>Experiència</i> 9 barris acull: xarxa d'entitats de barris, a càrrec de Lourdes Ponce	56
<i>Taula rodona. Osona: habitatge i convivència</i>	57
Presentadors de les jornades	60

Salutació

L'habitatge és un dels problemes importants que en aquest moment té la nostra societat i això ha succeït en un moment en què la construcció en el nostre país ha tingut un creixement espectacular. Aquesta circumstància ve associada a un fenomen que ens ha arribat de sobte i en molt poc temps que és la immigració de ciutadans, especialment de fora del continent europeu; fet que ens ha comportat una nova manera d'entendre i d'organitzar-nos socialment, ja que hem tingut una ocupació de l'espai públic i del nostre entorn motivada per la introducció de noves cultures, noves religions i en definitiva uns hàbits i comportaments socials diversos. És per aquest motiu que la nostra societat ha de reflexionar sobre aquest fet per tal de buscar les millors solucions en els comportaments i en els hàbits de les persones nouvingudes a fi i efecte d'entendre el conjunt de la societat.

Des del si del Consell Comarcal i conjuntament amb altres institucions com la Generalitat i la Universitat de Vic hem organitzat aquestes jornades sobre immigració i societat amb l'objectiu de cercar noves experiències d'altres indrets de l'estat i de països europeus per tal d'anar treballant amb l'experiència i les realitats de cada una d'aquestes col·lectivitats i buscar-hi les millors solucions per a les diverses ciutats i pobles de la comarca quan se'ns plantegen els problemes de la immigració i de la convivència.

Solament amb el treball conjunt de tots i amb la clara orientació de les polítiques sobre immigració de cara a afavorir que el respecte i la diferència de l'altre han d'anar acompanyats de les responsabilitats de cada u de nosaltres, amb l'objectiu de treballar per a una millor cohesió social en una societat moderna com la nostra on tothom ha de tenir molt clar que té drets però també deures. I no hi ha cap mena de dubte que aquestes iniciatives són un dels camins que nosaltres hem de treballar, però que solament a través de la informació i l'intercanvi d'experiències serem capaços de trobar les millors solucions per a uns ciutats i unes viles que les volem per viure i per convidaure.

Miquel Arisa Coma

President del Consell Comarcal d'Osona

Presentació

D'esquerre a dreta, Sr. Pere Prat, alcalde de Manlleu; Sr. Oriol Amorós, secretari per a la immigració de la Generalitat de Catalunya i Sr. Robert Ruiz, vicerector de recerca i transferència del coneixement de la Universitat de Vic.

La quarta edició de les Jornades sobre Immigració i Societat va tenir lloc els dies 14 i 15 de desembre de 2006 a l'Aula Magna de la Universitat de Vic per analitzar la temàtica de l'habitatge, la convivència i la cohesió social als barris i, com en edicions anteriors, va ser organitzada pel Pla Territorial de Ciutadania i Immigració del Consell Comarcal d'Osona, conjuntament amb la Secretaria per a la Immigració de la Generalitat de Catalunya i la Universitat de Vic.

Les Jornades d'Immigració i Societat s'han consolidat, any rere any, com un referent a nivell nacional de les polítiques migratòries que es duen a terme tant a Catalunya com a la resta de l'Estat espanyol i d'Europa. La gran afluència de participants i assistents i la repercussió mediàtica que va assolir en els mitjans de comunicació corroboren l'impacte social que comporten aquests dos dies de reflexió i intercanvi.

En aquesta ocasió, i seguint amb la tendència que es va iniciar en l'edició anterior, s'ha comptat amb la presència de ponents de fora del territori català, concretament de Madrid, Saragossa i París. Les experiències que s'han presentat des d'aquestes tres grans ciutats i de la resta de Catalunya han permès conèixer, de primera mà, realitats socials diverses que de ben segur ajudaran a tècnics i representants polítics a encarar el futur amb optimisme i a treballar intensament per la pau i la igualtat d'oportunitats per a tots els ciutadans.

Des de l'Àrea d'Acollida i Integració del Consell Comarcal d'Osona esperem que el recull de ponències que us presentem sigui una eina útil per a totes aquelles persones que s'esforcen, dia rere dia, per assolir la plena incorporació dels nouvinguts a la societat i a la comarca d'Osona.

M. Milagros Martínez Adán

Consellera d'Acollida i Integració del Consell Comarcal d'Osona

Introducció

El dret a l'habitatge digne, el foment de la convivència i la millora de la cohesió social als barris són qüestions latents que han generat debats polítics i han despertat l'interès ciutadà per conèixer l'evolució d'aquestes polítiques.

Des del Pla Territorial de Ciutadania i Immigració vam creure oportú enfocar les 4es Jornades sobre Immigració i Societat dins la temàtica de l'habitatge, la convivència i la cohesió social, per oferir un espai de diàleg i intercanvi que respongués a les inquietuds actuals de la ciutadania.

Un any després de les jornades us oferim l'edició impresa de les ponències i experiències que es van presentar els dies 14 i 15 de desembre de 2006 a l'Aula Magna de la Universitat de Vic.

La publicació s'estructura segons el programa de les jornades, i es divideix en tres àmbits: les polítiques d'habitatge, l'accés a l'habitatge i l'habitatge i la convivència. Cal destacar, de totes maneres, la gran aportació teòrica que es va presentar a l'àmbit de les polítiques d'habitatge, amb les intervencions de Joaquim Gascó, director general de l'Habitatge, del Departament de Medi Ambient i Habitatge de la Generalitat de Catalunya, de Christopher Robert, director d'estudis de la Fondation Abbé Pierre de París, i de Javier Oliver, responsable del Departament de col·lectius en risc d'exclusió social de Provienda de Madrid.

Així mateix, les jornades van comptar amb la col·laboració de Jordi Sánchez, director de la Fundació Jaume Bofill, de Salvador Cardús, professor de sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona, i de Salvador Puntès, director del Màster en gestió i resolució de conflictes: mediació de la Universitat de Barcelona, entre altres professionals que van aportar els seus coneixements sobre habitatge, convivència i immigració.

A tots ells, i als més de dos-cents participants, els volem manifestar el nostre agraïment per compartir amb nosaltres el projecte de les Jornades sobre Immigració i Societat i convertir-lo en un referent a tot Catalunya, així com el desig que segueixin col·laborant amb nosaltres amb els nous projectes i reptes que des de l'àmbit de les polítiques migratòries se'ns plantegen any rere any.

Acollida, cohesió social i proximitat

Jordi Sánchez, professor de ciència política i director de la Fundació Jaume Bofill

La societat i les institucions catalanes necessiten disposar d'un projecte o model d'incorporació i acollida de la població immigrada, a través del qual s'han de guiar i determinar les actuacions polítiques. L'existència d'aquest model compartit és el que pot garantir la coherència i eficàcia del conjunt de les administracions a l'hora de dissenyar i desplegar les seves polítiques. És evident que aquest model ha de contemplar l'experiència migratòria que Catalunya ha viscut amb anterioritat. El component molt clar de fusió que emana dels processos migratoris anteriors és prou sòlid com per intentar repetir-lo a l'actualitat. La gestió de la diversitat en el nostre país no ha de ser necessàriament similar a la que es produeix en altres països. Les característiques culturals i nacionals específiques de Catalunya permeten pensar en l'oportunitat d'aprofundir en un model propi.

És evident que el debat que ens ha de portar a la definició d'aquest model ha de ser emmarcat en les instàncies pròpies de la Generalitat de Catalunya, és a dir, el Parlament i el Govern, sense que això vagi en detriment dels espais de participació, per tal que la resta d'actors institucionals i cívics tinguin garantida la seva aportació.

Aquest model només serà possible si el treball descansa sobre un consens polític i social ampli; un consens que no va en detriment d'un lideratge imprescindible que el Govern ha de tenir per donar l'impuls i la coherència necessària a totes i cadascuna de les intervencions públiques referides a aquesta matèria. Per descomptat, a cada un dels àmbits d'actuació el lideratge haurà de respondre a la realitat existent.

Enumero algunes idees que potser poden servir per obrir el debat sobre on ens hauríem d'encaminar en les polítiques d'acomodació.

1.- Qualsevol política d'acomodació requereix algun tipus de regulació de fluxos migratoris. No és possible dissenyar polítiques, preveure recursos, assignar serveis, etc., sense disposar d'uns càlculs reals del nombre d'immigrants que han d'arribar. No estic plantejant un tancament de fronteres. A Catalunya hi caben moltes més persones de les que ara hi ha, però tant cert com això és que a Catalunya, com en cap altre país, la capacitat d'acollida és il·limitada. Només des d'una assumpció d'aquest raonament, i del que d'ell se'n deriva, podem estar en condicions d'evitar un col·lapse com el present en les polítiques d'acomodació i també d'evitar la instrumentalització de la por que els sectors més conservadors fan de la immigració.

No es pot plantejar cap política d'integració si aquesta descansa sobre un model que preveu que la presència de l'immigrant al nostre país és temporal, i que, en conseqüència, no dona marge suficient al desig de permanència. No és raonable pensar en polítiques eficaces d'integració si l'adjudicació i renovació de permisos de residència està subjecta, bàsicament i de forma periòdica, a necessitats de treball. La dignitat de qualsevol persona ha de ser considerada superior a qualsevol altre criteri, especialment si aquest és d'ordre econòmic o laboral.

Mentre una part important de la població immigrada segueixi en la irregularitat, hem de preveure un període complicat, molt complicat, per l'acomodació. El simple fet de l'existència dels irregulars converteix automàticament tot immigrant en un sospitós. Una sospita que atrau cap a ell controls policials, dubtes dels seus veïns... aspectes tots ells que dificulten la convivència.

2.- En una altra perspectiva, cal plantejar un canvi en els elements bàsics de la cultura política vers l'estranger. Cal acceptar col·lectivament que l'oportunitat de prosperar i dignificar la pròpia existència, encara que això sigui a costa d'abandonar el país d'origen i buscar l'acollida en un de nou, és un dret que no pot ser negat a cap persona. No té sentit que acceptem la lliure circulació de mercaderies i capital i que no l'acceptem per a les persones.

Per una altra banda, cal fugir del paternalisme tolerant amb l'immigrant a causa de la seva suposada pobresa. Cal construir un reconeixement plural de la nostra societat, sabent que aquest és precisament el tipus de pluralisme social que fins a data d'avui el liberalisme no ha sabut desplegar. No és un problema d'acceptar sense més i com a mal menor la convivència entre diferents; és qüestió d'entendre que la nostra societat ha canviat en alguns dels aspectes que fins ara havien estat immutables. Probablement, mai més les societats occidentals tindran un nivell d'homogeneïtat cultural com el que nosaltres hem conegut. Hem d'aprendre a conviure en la diversitat entre diversos col·lectius; una diversitat que, lògicament, no ha de ser excusa per les desigualtats socials o polítiques. Aquest és un canvi cultural molt profund i difícil d'acceptar per una part de la població. Probablement hauran de passar anys per disposar d'una massa social suficientment rellevant per poder afirmar que la diversitat és una de les característiques de la nostra societat.

3.- Lògicament, l'acceptació d'aquesta diversitat no s'hauria de construir des de la segmentació i diferenciació espacial i social dels diferents col·lectius. Si això passa de manera generalitzada, serà el germen que en un futur impedirà la cohesió. Cal advertir que la tendència natural de qualsevol procés migratori és la de generar aquesta diferenciació. Una volta pels nostres pobles i ciutats ho pot deixar ben palès. Aquesta constatació, lluny de portar-nos a la resignació, ens hauria d'empènyer a l'elaboració de polítiques dirigides a evitar la cronificació de la segmentació en funció del col·lectiu. El nostre model no pot ser el model nord-americà, amb l'agreujant que des d'altres supòsits o altres models (com l'holandès) corren el risc d'acabar en un escenari amb resultats en absolut més satisfactoris que els obtinguts en el model nord-americà.

L'objectiu que cal buscar és facilitar la mobilitat social, trencar la inherència social. Per això, és imprescindible reconèixer drets socials, drets laborals, i també polítics, en un termini curt, a qualsevol persona resident a Catalunya.

4.- La immigració no debilita l'estat del benestar, en el pitjor dels casos posa en evidència les mancances que ja tenia aquest amb anterioritat. Per altra banda, caldria també valorar –cosa que es fa en molt poques ocasions– l'aportació que ja avui la població immigrada fa a la generació de riquesa del nostre país. No només ens referim a la caixa de la seguretat social, sinó també a la població no regularitzada que treballa l'economia submergida i que genera una riquesa tant des de la seva vessant productiva com consumidora.

5.- Aquestes actuacions s'han de fer des del convenciment que la normalització no pot passar per cap tipus d'estigmatització. El gran salt social a Europa el vam començar a fer quan determinades polítiques socials –a finals del segle XIX- varen adquirir el rang d'universals i varen abandonar el de l'especificitat; és a dir, quan finalment vam decidir abandonar la llei de pobres com a instrument paliatiu de la pobresa per endinsar-nos en l'estat del benestar.

6.- L'administració pública ha d'actuar des de la transversalitat i amb una direcció política efectiva i indiscutible. El lideratge és imprescindible per garantir aquesta transversalitat. Aquest discurs, però, no és suficient si no prenem consciència de les moltes i grans dificultats que s'amaguen darrera de qualsevol actuació que es vol transversal. La transversalitat només és possible des d'una cultura de treball i organitzativa diferent a la que avui hi ha en la majoria d'administracions.

7.- Als darrers mesos hem avançat en la idea de no problematitzar públicament sobre la immigració. Ara, potser caldria assumir la necessària politització d'aquest debat, això sí, evitant la partidització.

8.- Encara hi ha institucions que tenen por a l'hora d'elaborar un pla des d'on abordar aquestes qüestions. No és possible la viabilitat de cap pla –ni a nivell municipal ni d'àmbit nacional– si no es compleixen dues condicions: prioritzar clarament objectius i disposar de recursos econòmics adequats. Un pla no és l'acumulació en un document de narrativa i bones intencions sobre polítiques i serveis ja existents.

9.- Lògicament, cal lideratge polític a nivell nacional per impulsar totes aquestes qüestions. Cal la implicació del Parlament i del Govern i també directrius clares. I cal, també, una entesa entre les administracions, no de forma passiva, sinó ben activa, qüestió que a Catalunya també ha brillat als darrers anys per la seva absència.

Per concloure, una darrera afirmació. És imprescindible l'assumpció política i social del fenomen migratori que la societat catalana viu. Aquesta assumpció ha de partir de la idea que a allò que aspiren els nouvinguts és a ser reconeguts simplement com a ciutadans per poder viure el seu present i el seu futur amb una dignitat que en molts casos els ha estat negada fins a l'actualitat. **La cohesió social dependrà de la capacitat que tinguem de construir, entre els autòctons i els nouvinguts, un univers compartit de valors, actituds, percepcions; allò que en qualsevol societat existeix i que podem identificar com els aspectes bàsics sobre els quals construïm present i futur.** Definir aquests elements i saber consensuar-los a l'interior de la nostra societat és el següent pas que necessàriament hem de fer. Si ho fem, aconseguirem apartar les pors i els fantasmes que avui circulen en referència a la immigració sobre el nostre futur social i nacional.

Àmbit 1: Polítiques d'habitatge

Polítiques d'habitatge a Catalunya

Joaquim Gascó, director general de l'Habitatge, del Departament de Medi Ambient i Habitatge de la Generalitat de Catalunya

En comparació a Europa i en relació a l'habitatge, l'Estat Espanyol té un gran dèficit d'habitatge social de lloguer i d'habitatge general de lloguer. Aquest fet suposa dificultats en relació a l'accés a l'habitatge, però bàsicament suposa un obstacle a l'hora de disposar d'habitatge per fer polítiques d'acollida amb la població nouvinguda.

La política d'habitatge a Catalunya en aquests moments té un marc normatiu que es regeix pels següents decrets i lleis:

- Decret 244/2005, de 8 de novembre, d'actualització del Pla per al dret a l'Habitatge 2004-2007. (Refosa i actualització del Decret 454, de 14 de desembre, de desplegament del Pla per al dret

a l'Habitatge 2004-2007, i el Reial Decret 801/2005, d'1 de juliol, pel qual s'aprova el Pla Estatal 2005-2008, per afavorir l'accés dels ciutadans a l'habitatge).

- Decret 455/2004, de 14 de desembre, de regulació del Pla de rehabilitació d'habitatges de Catalunya.

- L'Estatut de Catalunya, en els articles 26, 47 i 137, estableix que els poders públics han de facilitar l'accés a l'habitatge i que correspon a la Generalitat la competència exclusiva en matèria d'habitatge.

- Projecte de Llei del dret a l'Habitatge, aprovat pel Govern de la Generalitat el 25 d'abril de 2006.

La legislació urbanística catalana estableix que s'ha de reservar, per a la construcció d'habitatges amb protecció pública, el sòl corresponent al 20% del sostre residencial de nova implantació, tant en sòl urbà com en sòl urbanitzable. En el cas dels municipis de més de deu mil habitants i de capitals de comarca, s'han de reservar, a més, per a la construcció d'habitatges objecte d'altres mesures d'estímul de l'habitatge assequible, com a mínim el sòl corresponent al 10% del sostre residencial de nova implantació, tant en sòl urbà com en sòl urbanitzable.

Marc normatiu urbanístic:

- Llei 10/2004 de modificació de la Llei 1/2002 d'urbanisme, i Decret legislatiu 1/2005, del text refós de la Llei d'urbanisme.

- Reglament sobre la Llei d'urbanisme, de 18 de juliol de 2006.

- A nivell de l'Estat, està en tràmit parlamentari la Ley del Suelo y Valoraciones, que estipula que s'han de fer unes reserves de protecció oficial per sobre el 30% a nivell estatal, entre altres coses.

El Pla per al dret a l'Habitatge 2004-2007

L'estructura actual del sector de l'habitatge i del mercat immobiliari a Catalunya no permet donar solució adequada a les necessitats d'allotjament de les capes de població amb rendes mitjanes i baixes, o amb característiques i problemàtiques específiques que les allunyen dels mecanismes d'oferta de mercat.

Des de la segona meitat dels anys noranta, la promoció d'habitatges de protecció oficial funciona inadecuadament: la seva promoció ha disminuït considerablement. Les baixades dels tipus d'interès i la flexibilització del mercat hipotecari han fet ineficaços els instruments tradicionals de política d'habitatge de subsidiació d'interessos, i el diferencial cada cop més gran entre els preus

de mercat i els preus màxims fixats per a la venda dels habitatges de protecció oficial expliquen, en gran mesura, aquesta disminució.

En aquest context, el Pla per al dret a l'Habitatge per al període 2004-2007 sorgeix amb l'objectiu polític de donar resposta a les necessitats de la població i amb la voluntat decidida d'assumir des de Catalunya l'exercici efectiu de la competència exclusiva en matèria d'habitatge.

El Pla per al dret a l'Habitatge 2004-2007 es planteja tres objectius bàsics:

1. Incrementar el parc d'habitatge protegit.

- Mobilització de sòl per a la construcció d'habitatges protegits: convenis amb ajuntaments, ajuts per a la creació de patrimonis de sòl per a l'habitatge protegit...
- Incrementar la construcció d'habitatges protegits per part de l'Incasol.
- Ajuts directes als promotors d'habitatge protegit.
- Facilitar la promoció d'HPO a promotors públics i altres promotors sense ànim de lucre: ajuts directes, convenis de cessió de sòl...
- Control de l'administració dels habitatges protegits: manteniment de la condició d'habitatge protegit durant tota la vida útil de l'habitatge (90 anys).
- Transparència en l'adjudicació dels habitatges protegits, tant en la primera adjudicació com en les posteriors.

2. Prevenir l'exclusió social residencial i abordar el tema de la mediació social.

- Ajuts directes al pagament del lloguer a tots els col·lectius necessitats.
- Creació d'una xarxa de mediació per al lloguer social.
- Creació d'una xarxa d'habitatge d'inclusió.
- Programa de cessió d'habitatges desocupats.

3. Descentralització administrativa, amb més eficiència i transparència.

- Creació d'oficines locals d'habitatge.
- Borses de mediació per al lloguer social i borses joves d'habitatge.
- Convenis amb els administradors de finques, col·legis de registradors i col·legis de notaris.

Pla de rehabilitació

Un altre aspecte important són els ajuts a la rehabilitació d'habitatges. El Pla estipula:

- Informes tècnics de l'estat dels edificis previs a la concessió dels ajuts. En dos anys s'han fet informes tècnics a més de 8.000 edificis que afecten a més de 128.000 habitatges i s'ha inspeccionat l'interior de més de 3.000 edificis unifamiliars per ser rehabilitats.
- Increment important en les subvencions per a la rehabilitació.

Se subvencionen les obres de rehabilitació en edificis de:

- Patologies estructurals, fins al 50%.
- Accessibilitat, fins al 60%.
- Grans instal·lacions, fins al 40%.
- Sostenibilitat i eficiència energètica, fins al 35%.

Les obres de rehabilitació en habitatges són:

- Obtenció de les condicions mínimes d'habitabilitat, fins al 40%.
- Adequació de les instal·lacions d'aigua, gas i electricitat, fins al 25%.
- Adaptació interior de l'habitatge per persones amb problemes de mobilitat, fins al 40%.
- Sostenibilitat i eficiència energètica en els habitatges, fins al 35%.

El Govern ha aprovat una plurianualitat de 52 milions d'euros fins a l'any 2008 per fer front a la demanda d'ajuts d'aquest any 2006.

Projecte de Llei del dret a l'Habitatge

El mercat de l'habitatge, per si sol, no dóna resposta a les necessitats d'habitatge de la població. Les polítiques d'habitatge aplicades fins ara dirigides únicament a facilitar l'accés a l'habitatge als ciutadans s'han mostrat insuficients; des de la segona meitat dels anys 90, la promoció d'habitatges de protecció oficial ha funcionat inadecuadament.

Els decrets referits al Pla per al dret a l'Habitatge, conjuntament amb la reforma de la Llei d'urbanisme, donen eines per abordar de forma decidida el problema de l'habitatge.

Però és amb el Projecte de Llei del dret a l'Habitatge, que va aprovar el Govern, on s'intenta donar un pas endavant abordant tots els aspectes que fan referència a l'habitatge com a bé d'ús i el paper que aquest juga en el mercat. El nou Projecte de Llei suposa donar un pas definitiu cap a la introducció a Catalunya:

- d'un nou concepte de la relació de les persones i de les llars amb el seu habitatge;
- de la funció social que han de complir els habitatges;
- de l'obligació de mantenir els habitatges i els edificis;
- de la igualtat de tracte en l'accés a l'habitatge;
- de la igualtat d'oportunitats en l'obtenció d'habitatges de promoció pública o protegida;
- de la transparència del mercat immobiliari.

La Llei del dret a l'Habitatge aposta per la creació d'un parc específic d'habitatges assequibles, incideix en el mercat lliure de l'habitatge i regula la protecció de les persones consumidores i usuàries d'habitatges en les seves relacions en el mercat, la qualitat i els requisits exigits als habitatges, i les mesures d'intervenció administrativa en els casos d'utilització anòmla.

El Projecte de Llei del dret a l'Habitatge intenta abordar el tema de l'habitatge d'una forma integral, posant l'accent en la funció social que ha de complir l'habitatge i protegint les parts més febles en les relacions del mercat. Aquesta llei estableix les regles de joc amb les quals s'hauran de regir els pròxims anys tots els agents implicats en l'habitatge.

Taula rodona: polítiques d'habitatge i convivència

D'esquerre a dreta, Javier Oliver, Mireia Vall, presentadora de la taula rodona, i Christopher Robert, en un moment de la seva intervenció.

El conflicte de 2005 com a il·lustració de la crisi dels habitatges a França¹

Christopher Robert, sociòleg i director d'estudis de la Fondation Abbé Pierre pour le logement des défavorisés (París)

Els esdeveniments que es van viure a la perifèria de moltes ciutats durant la tardor del 2005 van provocar l'anunci de "mesures" i "plans d'emergència" que no feien sinó restaurar les polítiques locals que el govern havia progressivament abandonat a partir de l'any 2002. A banda d'aquells que van ser víctimes de la violència i que van patir les conseqüències de la degradació, aquests esdeveniments van contribuir a deteriorar la imatge de les zones de l'extraradi i la dels seus habitants però també "la causa" de l'habitatge social i dels barris amb abundant vivenda social, ocultant així que la funció d'aquests barris és més la d'aplacar possibles crisis i d'actuar com a instruments de lluita contra les exclusions que no pas la de servir de feus de la delinqüència, com reiteradament se'ls ha volgut presentar.

Acabar amb la idea segons la qual ja s'ha fet massa pels "suburbis"

Sense voler trivialitzar aquests fets, i condemnant els actes de violència perpetrats, s'observa que a finals de la tardor de 2005 la confusió i la seqüència d'imatges impactants van tenir més protagonisme que l'anàlisi i la comprensió dels fets. **Vist amb perspectiva, aquest esclat de violència sembla haver desembocat en un aprofundiment de l'estigmatització que pateixen aquests barris i els col·lectius que els habiten, més que en un intent per comprendre'ls millor.** La problemàtica dels joves, a qui alguns han qualificat com els "humiliats de la República", és l'arbre que no deixa veure el bosc. Per acabar amb la hipocresia que presideix el discurs sobre els suburbis i per extreure ensenyances de la crisi que aquestes zones han viscut, és necessari trencar prèviament amb algunes "falses veritats" que circulen sobre els barris i sobre les persones que els habiten.

¹ Ponència originària en francès. Traducció del Servei de Traducció del Pla Territorial de Ciutadania i Immigració d'Osona.

L'acció pública és clarament insuficient als barris més desafavorits

Darrerament s'han sentit moltes veus denunciant les mancances de les polítiques locals així com la ineficàcia dels mitjans que s'hi destinaven. Les polítiques de renovació urbana impulsades per l'Agència Nacional de Renovació Urbana (ANRU) s'han elaborat a partir d'aquesta constatació. **Les teories que proclamen el manteniment de la fragilitat social als barris objecte de les polítiques locals no han tingut en compte la funció d'empara que aquests realitzen respecte de les poblacions pobres i vulnerables, ni tampoc han estat capaces d'establir una correlació entre les necessitats reals d'aquests territoris i els recursos que s'hi han destinat.** Els professionals, que repetidament havien denunciat la carència, el retrocés i, en definitiva, la indigència dels mitjans assignats a aquestes polítiques i advertien que les dificultats i la vulnerabilitat de la població no cessaven de créixer, no van ser escoltats, almenys fins al mes de novembre del 2005. De forma resignada s'acceptava que "les polítiques locals no funcionaven de forma adequada". I si la causa que aquestes polítiques no funcionessin fos que l'acció pública era insuficient? Existeixen nombrosos exemples que apunten en aquesta direcció.

El primer exemple fa referència a la fisonomia d'aquests barris dels quals sovint s'ha dit que la degradació que pateixen, així com el seu escàs atractiu, són conseqüència, o potser la causa, de les poblacions que els habiten, i que aquesta circumstància no variarà malgrat les intervencions i les aportacions fetes en el marc de les polítiques locals o d'altres grans projectes urbans. Ja sigui en relació a la presència de serveis, a l'oferta comercial, als pressupostos destinats a neteja o a inversions directes, el fet de reduir la despesa al nombre d'habitants i de comparar les aportacions que es destinen als habitants del "centre" amb les que beneficien les poblacions d'altres barris de la ciutat posen de manifest que el que es coneix com un "esforç suplementari" no és res més que una "tímida" temptativa de corregir els desequilibris existents.

En matèria de presència de les forces d'ordre públic, de serveis a la població, de nombre de treballadors socials però també pel que fa a l'oferta comercial de proximitat, els desequilibris mesurats en termes pressupostaris, d'hores de presència o de metres quadrats per habitant són notoris. I, en conseqüència, és sempre el mateix discurs el que domina: aquell que es vanta de l'esforç que es duu a terme en les zones més sensibles i la discriminació positiva de què aquestes són objecte. O aquell que es lamenta que els pseudo-mitjans suplementaris no aconsegueixen compensar les múltiples mancances que pateixen els habitants d'aquestes zones, de què se'n deriva la constatació d'haver obtingut uns resultats molt limitats i la temptació –assentada sobre l'argument de la racionalitat pressupostària– de suprimir aquests pseudo-mitjans el més aviat possible.

Un altre desequilibri es fa patent quan s'analitza la presència de serveis sanitaris, ja que les ZUS (Zones Urbanes Sensibles) disposen de menys de la meitat de centres mèdics que els altres barris². El mateix succeeix respecte a la presència de personal sanitari, si bé en aquest cas la diferència no és tan significativa³. En resum, són abundants els exemples que il·lustren el deficient tractament de què són objecte aquestes zones.

Polítiques insuficients per corregir les desigualtats

La principal injustícia radica precisament en l'absència d'atenció que es dedica a les desigualtats socials i que permetria desplegar intervencions que estiguessin a l'alçada de les múltiples necessitats a les quals s'ha de respondre. Sense aquesta inexcusable atenció, el debat sobre els mitjans necessaris per corregir els desequilibris existents entre els diferents territoris i sobre els resultats obtinguts per les polítiques "de discriminació positiva respecte d'aquests territoris" no són sinó discussions estèrils ja que la comprensió del problema està viciada des del seu origen. En conseqüència, a l'hora de definir les accions que cal emprendre als barris més desafavorits, s'hauria de

² De mitjana les ZUS disposen de 6,5 centres mèdics per 5.000 habitants contra els 14,6 dels seus municipis i els 13 de les seves unitats urbanes segons l'informe 2005 de l'Observatori de les ZUS.

³ De mitjana les ZUS disposen de 6,3 centres de primers auxilis per 5.000 habitants contra els 11 dels seus municipis i els 11,3 de les seves unitats urbanes segons l'informe 2005 de l'Observatori de les ZUS.

tenir present que la taxa de desocupació, igualment com els problemes de seguretat associats a la delinqüència juvenil i al fracàs escolar, estan condicionats pel fet que als barris sensibles és on resideixen una gran majoria de joves, tant en nombre com en proporció, i que aquests provenen, en molts casos, de contextos especialment desfavorables i, cada vegada més, de famílies immigrants. I tot i existir la certesa que, amb característiques i condicions socials equivalents, d'altres poblacions que habiten en zones no susceptibles de beneficiar-se de les polítiques locals poden presentar una vulnerabilitat social similar, no deixa de ser menys cert que la concentració sobre un mateix territori d'un nombre important de persones en risc d'exclusió requereix d'uns mitjans específics.

La insuficient atenció que es presta a les desigualtats socials, de sobres coneguda, té un impacte a l'hora de determinar els mitjans que es dediquen a l'educació. En el debat sobre el volum de mitjans necessaris per reduir les desigualtats a l'escola, alguns qüestionen obertament l'eficàcia de les Zones d'Educació Prioritàries (ZEP) en base, d'una banda, als resultats obtinguts, i de l'altra, als costos que generen pel conjunt de la ciutadania. Més enllà del cinisme que entranya aquesta postura, el que s'oculta és que a les ZUS, el 63,3% dels alumnes de 6è pertany a les categories de població més desfavorides contra el 45,1% per la resta del país. Quan es parla de fracàs de les ZEP, s'hauria de considerar la capacitat que tenen els mitjans suplementaris per reduir els desequilibris existents. Amb uns educadors de mitjana més joves (i, per tant, menys ben retribuïts i menys costosos) i uns efectius que experimenten una mobilitat important (el 37% tenen una antiguitat de menys de 2 anys en una escola de les ZEP), un cert reequilibri no es pot obtenir si no és mitjançant l'adopció de mesures excepcionals. De fet, la diferència entre el nombre d'alumnes per aula d'una zona sensible i el de la resta de França és, per terme mitjà, de només un 1,2 alumnes menys en la primera, mentre que els mitjans que es destinen a aquest "esforç suplementari de la col·lectivitat" representen únicament 600 milions d'euros, dels quals 400 es destinen a projectes educatius (el que es tradueix en 235 euros anuals per cada un dels 1,7 milions d'alumnes) i 200 milions serveixen per compensar la duresa de les condicions amb què treballen els 150.000 educadors que exerceixen la seva activitat professional en aquestes zones.

El que és vàlid per a l'educació ho és també per l'ocupació. L'atur afecta 400.000 habitants dels barris catalogats com a ZUS, als quals s'hi han de sumar, entre els seus familiars i veïns, centenars de milers de treballadors pobres titulars de contractes de treball temporal, a temps parcial, o que desenvolupen la seva activitat laboral en condicions de precarietat. Sabent que la població de les ZUS està formada, de mitjana, per un 40% de persones de menys de 25 anys i que la taxa de desocupació en aquesta franja d'edat és tres vegades superior a la d'altres grups de població a escala nacional, pot atribuir-se a aquests barris la responsabilitat del seu empobriment?

Desigualtats intensificades per les discriminacions

Al pes de les desigualtats socials que suporten aquest barris s'hi ha d'afegir encara el pes de les discriminacions. Els joves són víctimes d'aquest fenomen; els nouvinguts, també, especialment pel caràcter visible del seu origen o per ser portadors d'uns patrnims que revelen la seva ascendència. Però juntament amb la "desigualtat de fisonomies" hi ha també la "desigualtat de domicili" que provoca que, per exemple, joves del barri de Mirail (Tolosa), o de Mantes-la-Jolie (île-de-France), siguin sistemàticament convocats a menys entrevistes de treball que els joves amb perfils idèntics provinents d'altres barris (fins a cinc vegades menys). La situació de l'ocupació, però també els mitjans que serien necessaris per "canviar de rumb", s'han d'avaluar en funció de les desigualtats detectades a l'origen i no segons una lògica de redistribució territorial, com succeeix en nombroses ocasions. Dit d'una altra manera, la magnitud dels dispositius i mitjans repartits sobre un territori determinat no és pràcticament mai mesurada a partir de les desigualtats d'origen. Massa sovint succeeix justament el contrari. En un context on els problemes són molt acusats, a l'empobriment de la població s'hi ha de sumar l'empobriment dels territoris.

Una crisi que té el seu origen en les insuficients polítiques públiques i, més concretament, en les polítiques d'habitatge

Més enllà de la poca atenció que es dedica a la quotidianitat d'aquesta població i a les seves condicions de vida, la resposta política a la "crisi dels suburbis" no ha suposat un qüestionament de les dinàmiques que, any rere any, exclouen poblacions que, abans que joves, immigrants o residents als suburbis, són poblacions pobres o en situació de precarietat i que han trobat en aquestes zones un lloc on establir el seu domicili i el de les seves famílies. No podem deixar de repetir-ho: viure a Clichy-Montfermeil (París), a Mirail (Tolosa), al Mas du Taureau (Vaulx-en-Velin – Rhône-Alps), com en un cert nombre de barris particularment desfavorits, aïllats o degradats, no és una elecció, de la mateixa manera que residir en un barri amb una nodrida presència d'habitatge social o en un barri popular no ha de significar viure en un gueto o malviure.

El fet de viure en una zona urbana sensible no és mai fruit només de l'atzar i rarament és el resultat d'una estratègia elaborada pels seus propis habitants. La concentració de famílies modestes i pobres en una àrea determinada, la sobre-representació de persones immigrants o procedents de la immigració, la joventut de la població i la seva dificultat per accedir al mercat de treball són factors que expliquen la situació d'exclusió en què es troben aquests grups respecte als habitants d'altres zones. De fet, alguns barris han vist primer arribar i després acumular-se en els seus territoris persones que, quan no patien dificultats importants, presentaven mancances com la de no poder accedir a un habitatge fora de les zones urbanes sensibles. Abans d'analitzar l'estat de les perifèries urbanes, s'haurien d'explicar els factors que han fet evolucionar aquests territoris i poblar-los fins a oferir l'aspecte que presenten a l'actualitat.

Les lògiques segregatives a debat

Tant pel parc d'habitatge social com pel parc d'habitatge de lloguer privat situat als barris més desfavorits, les modalitats de poblament no funcionen al marge de la situació del mercat immobiliari en el seu conjunt. L'accés a un habitatge per part de les famílies modestes, i més encara si són persones "visiblement" d'origen immigrant, és, a l'actualitat, i des de ja fa uns quants anys, el resultat d'un llarg i penós suplici. Aquest suplici finalitza generalment en una zona sensible, de manera que aquesta veu reforçada la seva especialització social a la vegada que es fa més patent la seva funció d'acollir aquells que no han aconseguit trobar habitatge en un altre indret de la ciutat.

L'anàlisi de la mobilitat residencial dels habitants de les ZUS, que figura a l'informe 2005 de l'Observatori nacional, mostra clarament el caràcter selectiu d'aquest fenomen. **Els habitants que presenten un major risc d'exclusió social tenen tendència a romandre en aquests barris mentre que les persones més qualificades, les més estables, manifesten una tendència a abandonar-los.** Contràriament a determinades creences, la mobilitat en aquestes àrees és molt elevada (el 61% dels habitants de les ZUS al 1990 havien canviat de domicili al 1999) de manera que, a partir de 30 anys, els habitants de les ZUS presenten una mobilitat clarament superior a la de les persones que viuen en d'altres nuclis urbans. Els que decideixen marxar gaudeixen generalment d'unes condicions socioeconòmiques força millors que les dels qui s'hi queden. Les ZUS no són només barris d'aïllament i reclusió, com massa sovint són percebuts. Estar a l'atur, ser obrer o empleat no qualificat, ser mare soltera... són elements que impossibiliten qualsevol canvi de residència o que limiten la mobilitat als immobles ubicats dins les mateixes ZUS. La mobilitat residencial contribueix, d'aquesta manera, a la remodelació de la població als barris sensibles incrementant el pes de les persones amb més risc d'exclusió. Aquesta mobilitat exerceix un efecte de selecció important: els més desvalguts tenen més possibilitats de romandre de forma invariable a les ZUS; la resta es desplacen cap a d'altres barris, i sovint es converteixen en propietaris⁴. **Entre els més desfavorits, els fills d'immigrants tenen més possibilitats, si és que es pot dir d'aquesta manera, de seguir residint a les ZUS que els fills dels autòctons amb característiques individuals i familiars comparables.**

⁴ Informe 2005 de l'Observatori nacional de les Zones Urbanes Sensibles.

La funció d'acollida que duen a terme les ZUS és innegable, com ho demostra el perfil dels nousvinguts: sobre-representació de persones soles i de famílies monoparentals, joves que abandonen el domicili familiar (41% dels nousvinguts) i persones amb una situació laboral complicada. En resum, totes aquestes persones troben a les ZUS un habitatge en millors condicions que aquell que acaben d'abandonar i també una major seguretat residencial. **La tasca que realitzen les ZUS (Zones Urbanes Sensibles), de trampolí per als que gaudeixen d'una major estabilitat, d'acollida per als més desvalguts, justificaria sobradament el fet de dotar aquests territoris amb els mitjans necessaris que els permetin seguir desenvolupant aquesta funció.** Uns mitjans que han de reactualitzar-se de forma permanent per adaptar-se a la renovació continuada que experimenta la població en aquestes zones. Uns mitjans que inicialment han de contribuir a millorar l'entorn més immediat dels habitants d'aquests barris i facilitar el seu accés, en igualtat de condicions, a les mateixes prestacions que gaudeixen els habitants d'altres indrets de la ciutat. El fracàs – si hi ha fracàs és que hi ha polítiques locals– s'ha de relativitzar en la mesura que si aquests barris conserven les seves característiques socioeconòmiques significa que també mantenen intacta la seva capacitat d'actuar com a plataformes d'acollida i promoció. Un escenari molt més plausible que el que plantejaria l'absència de qualsevol perspectiva residencial pels habitants d'aquestes zones.

La situació, però, no és en absolut satisfactòria, ja que el fet de “reservar” a una categoria de la població, generalment la més pobra i d'origen immigrant, un parc repudiat pels altres planteja un problema, doncs és evident que la població “captiva” d'aquest parc no contribuirà a millorar la reputació o la imatge que d'aquest parc puguin tenir d'altres potencials candidats a instal·lar-s'hi. Uns candidats que són, d'entrada, tots els exclosos del sistema d'adjudicació d'habitatges i que no troben cap altre lloc on fixar la seva residència fora dels habitatges vetusts i insalubres del parc privat o fora de les tendes, les caravanes i d'altres construccions precàries. Si el reagrupament d'aquestes poblacions en un mateix territori produeix els coneguts efectes segregatius, haurem de preguntar-nos quins són els mecanismes que menen a l'especialització social dels territoris. Molt sovint, el que decideix aquesta especialització social no és res més que la manca d'habitatge social a la qual s'hi ha d'afegir l'expulsió (intencionada o no) de famílies amb rendes modestes (que viuen en barris populars antics però també en barris de més recent construcció que compten amb habitatge social) propiciada per les operacions de renovació urbana.

Intermediació en habitatge per a la població immigrant: una aposta per a la integració i la convivència

Javier Oliver, responsable del Departament de col·lectius en risc d'exclusió social de Provivienda (Madrid)

La asociación Provivienda se guía por los principios siguientes:

- Principio de integración. **Consideramos la vivienda como una necesidad de primer orden sobre la que se sustenta uno de los derechos fundamentales recogidos en nuestra Constitución y como una necesidad básica que sustenta la posibilidad de integración social.** Entendemos que los procesos de exclusión residencial y exclusión social están íntimamente relacionados, lo que supone realizar una labor de prevención frente a situaciones de vulnerabilidad residencial.

- Principio de totalidad. La concepción holística de la persona determina el desarrollo de procesos integrales de inserción que contemplen todas las áreas que conforman al ser humano en su condición

de ser social e implica la intervención en aquellas que presenten déficit.

- Principio de protección y estabilidad personal. Concebimos la vivienda en términos sociales, lo que implica definirla como un espacio sobre el que construir la cotidianidad humana en sus aspectos más personales y familiares. En este contexto, la estabilidad residencial se erige como elemento prioritario para que se puedan desarrollar sentimientos de arraigo, pertenencia, identidad e interacción satisfactoria con su entorno social.

- Principio de dignidad. Las viviendas con las que trabajamos cumplirán en todo momento con las condiciones que aseguren su habitabilidad, adecuación y seguridad, en coherencia con la condición de dignidad personal por la que trabajamos.

- Principio de autonomía y corresponsabilidad. En nuestro trabajo con las personas, los objetivos marcados, la consecución de los mismos y los procesos son de la persona. Nosotros pondremos a su disposición los instrumentos y el acompañamiento necesario para que los realice, fomentando en todo momento su autonomía, la participación activa y estableciendo relaciones de corresponsabilidad entre usuario y entidad.

- Principio de coordinación y colaboración. La voluntad de difundir y compartir nuestras experiencias se concreta en la participación en foros y encuentros, en la disponibilidad para realizar nuevos proyectos en colaboración con otras entidades, y en la voluntad de participar en la investigación y el análisis del problema de la vivienda en España.

Metodología de trabajo

Con nuestra intervención social pretendemos que una carencia en el alojamiento sea resuelta. El objetivo será la mejora de la calidad de vida de la persona atendida y que sus necesidades de alojamiento se cubran.

Para conseguir que nuestra acción sea lo más efectiva posible, debemos tener en cuenta varios aspectos, como la comprensión y el deseo de cambio de la persona, el grado de corresponsabilidad, el proyecto y proceso migratorio, el grado de deterioro y, finalmente, las carencias en otras áreas (habilidades sociales, redes de apoyo, relación convivencial, organización de la unidad convivencial, estado de salud, recursos económicos, trabajo, formación...)

Asimismo, debemos ser cautelosos para no trabajar únicamente con la demanda expresada, ni caer en un excesivo intervencionismo, anulando la capacidad de toma de decisiones por la propia persona o una intromisión innecesaria.

Nuestro marco de referencia teórico se encuadra en el “modelo sistémico” y en el “enfoque centrado en la persona” de Rogers, principalmente, aunque podamos utilizar otros modelos para la aplicación de técnicas ante situaciones concretas, porque intervenir desde el alojamiento también supone tener en cuenta una gran variedad de factores, desde los elementos individuales, la relación con el entorno, la familia, los iguales, los profesionales... así como elementos estructurales.

Los procesos personales en torno a la vivienda

Si consideramos que la vivienda, en términos sociales, sustenta la cotidianidad humana, debemos incorporar la valoración de los itinerarios residenciales relacionados con los ciclos familiares y sociales que recorreremos a lo largo de nuestra vida, con sus desencadenantes. **En la medida en que nuestras necesidades y las condiciones físicas, familiares y sociales son cambiantes en el tiempo, cambian también nuestras necesidades de alojamiento. Por tanto, las necesidades residenciales están íntimamente ligadas a las diferentes fases del ciclo vital.** En el caso de las personas de origen extranjero, debemos incluir otra variable a este análisis, que es su proceso migratorio.

Las primeras etapas de dicho proceso estarían relacionadas con situaciones de mayor movilidad e inestabilidad residencial, por tanto, el régimen más habitual en esta etapa es el alquiler, la cesión o estar acogido por familiares o amigos. A medida que aumenta el tiempo de estancia, aumenta también la posibilidad de ser propietario de una vivienda.

Podríamos hablar de un itinerario residencial, relacionado con el proceso migratorio, que no tiene por qué producirse de manera lineal. Las primeras etapas se caracterizan por:

- La dependencia que tienen con las personas que les acogen (situación irregular, ausencia de empleo y desconocimiento del mercado residencial). Es una etapa de vulnerabilidad.
- El alojamiento está garantizado por las personas que les acogen (familiares, compatriotas, amigos...), pero no las condiciones residenciales (viviendas con hacinamiento).
- La independencia de la red, si se produce con rapidez ante la dificultad de mantener el apoyo u otras situaciones, obliga a que se tenga que recurrir a otras alternativas de alojamiento (subarrendos, alojamientos privados o públicos). En estas situaciones, el alojamiento se reduce a un sitio donde dormir.
- Con el tiempo, si la situación laboral y jurídica mejora, se producirá también una mejora en sus condiciones de alojamiento: alquiler de viviendas, que adopta la fórmula de compartir, aumentando las posibilidades de elegir compañeros. También se recurre a la fórmula de realquiler para reducir costes.
- Una última etapa, relacionada con una mayor estabilidad en todos los aspectos y un mejor conocimiento de las opciones residenciales que existen, supone el acceso a un alojamiento en exclusiva para el núcleo familiar más próximo.

Un alojamiento adecuado que responda a estas necesidades cambiantes tendrá que cumplir unos requisitos de habitabilidad, adecuación, estabilidad y accesibilidad.⁵ Se considera que una vivienda reúne el requisito de habitabilidad cuando tiene unas condiciones mínimas físicas, arquitectónicas, de seguridad e instalaciones básicas. La adecuación residencial se medirá por la relación que se va estableciendo a lo largo de la vida de una persona con su vivienda y las nuevas necesidades que van surgiendo, derivadas principalmente de la pérdida progresiva de autonomía o de la adaptación a la composición familiar. Para que la vivienda sea ese espacio físico, donde se desarrolla nuestra historia personal y familiar, es necesario el factor de estabilidad. La vivienda no

⁵ CORTÉS ALCALÁ, Luís et al; “Vivienda o Alojamiento: reto para la integración”. Monográfico Segundo Semestre 2001, Trabajo Social Hoy.

solo será un espacio de identificación, sino que posibilitará la relación con el entorno inmediato, el barrio, propiciando las relaciones sociales y sintiéndonos miembros de una comunidad. La última característica, la accesibilidad, supone, en colectivos con mayor vulnerabilidad y con necesidades de alojamiento insatisfechas, un impedimento estructural de acceso a los sistemas de provisión de viviendas.

El acompañamiento social unido a los proyectos de vivienda social

Conseguir la integración social en situaciones de exclusión social no depende sólo de disponer de una vivienda digna y estable, pero es condición imprescindible que se disfrute de ella.

Los problemas de vivienda pueden estar asociados a situaciones de marginalidad o exclusión social permanente, además de acumular carencias en otros aspectos como la economía, la educación, la sanidad o el empleo. En el caso de la población inmigrante, en general se relaciona esta situación con el proyecto migratorio y con el momento en el que se encuentran: si se lleva poco o mucho tiempo en el país de acogida, las circunstancias que le rodean... No es lo mismo iniciar un proyecto migratorio con solvencia económica que con deudas en el país de origen, o tener redes de apoyo en el país de acogida que no tenerlos. Estos factores determinan en qué lado de la balanza se está, y determinan el esfuerzo que tendrá que hacer cada persona para llegar a unos niveles de alojamiento que cumplan los requisitos anteriormente expuestos.

Tratándose de colectivos excluidos, solamente un trabajo de intervención social integral, que tenga en cuenta la vivienda, el empleo, las necesidades económicas, la salud, la educación, los conflictos psico-sociales y familiares, así como las propias relaciones con la comunidad, y siempre desde una perspectiva a largo plazo, puede aportar una salida viable para estos sectores o colectivos.

La prestación de vivienda, como espacio de alojamiento y convivencia estable, se convierte en un instrumento de la intervención social y, por tanto, debe enmarcarse en los correspondientes itinerarios individualizados de intervención.

Disponer de una gama de recursos de alojamiento variados que se adapten a las necesidades que surgen en las diferentes etapas del ciclo vital personal, flexibles y adaptados a los tiempos de cada sujeto y a su estado de desarraigo, posibilitaría los procesos de integración de personas que se encuentran en situación de calle, infraviviendas o en situaciones de difícil descripción con relación a su alojamiento (viviendas cedidas, compartidas, embargos, desahucios...).

En este marco, entendemos que el binomio alojamiento-acompañamiento social debe ir unido, pues facilitará un resultado final positivo en la intervención. Nos servirá, además, para comprobar que el recurso sigue adaptándose a las necesidades del usuario, para replantearnos la intervención o indicarnos la finalización de la misma.

Es importante complementarlo con actividades grupales donde cobran valor las relaciones que establecen entre sí los miembros del grupo y las experiencias que cada uno aporta.

Se trata de utilizar la intervención grupal como un espacio donde ensayar la participación social y donde crear redes sociales.

El acompañamiento individual debe enmarcarse, a su vez, en un trabajo en red entre los diferentes servicios implicados y con la comunidad en la que se ubiquen. Una visión ecológica de la intervención es imprescindible, pues toda persona forma parte de una comunidad y la integración en ella contribuye a definirnos como individuos.

Determinar el acompañamiento social necesario dependerá de las necesidades y potencialidades de las personas, teniendo en cuenta que los procesos personales no avanzan siempre en la direc-

ción de progreso y que, en situaciones de mayor ruptura social y deterioro personal, el acompañamiento social deberá ser permanente, aunque variando su intensidad. Los diferentes dispositivos de alojamiento que se diseñen se deberían adaptar a las diferentes necesidades detectadas (para lo que es imprescindible diagnósticos residenciales previos a la puesta en marcha de los recursos), pues alternativas no adecuadas en la intervención pueden introducir una nueva frustración en vidas marcadas por fracasos reiterados.

Algunos criterios básicos en la intervención. La relación profesional

Intervenir desde el alojamiento no supone sólo poner a disposición de las personas una prestación básica, sino construir una relación de confianza que permite acompañar en el cambio desde un espacio familiar que nos ofrece la posibilidad de observar y conocer a la persona e interactuar con ella en la cotidianidad, descubriendo las dificultades que pueda tener para la adquisición de competencias sociales integradoras, la recuperación del equilibrio emotivo, la carencia de motivaciones y de los instrumentos necesarios para la organización y la gestión de un proyecto de vida autónomo.

Los primeros encuentros con la persona serán un espacio de escucha para ella, dedicándole tiempo a conocer sus demandas y sus preocupaciones, demostrando un claro respeto por su intimidad, creando un clima de confianza que será clave en la relación posterior y en la creación de un vínculo.

Debemos dedicar tiempo a comprender las situaciones y la realidad sobre la que hay que intervenir, y esto se irá produciendo a lo largo de la intervención y sobre la base de la relación de ayuda.

Es importante definir en esta relación el cambio que la persona quiere realizar, sus prioridades, los recursos que aportará y los que aporta la entidad, y apoyar en dichos cambios. Normalmente, esta definición en los primeros contactos apunta a aspectos objetivos: empleo y vivienda. La confianza y el vínculo en la relación permiten ir desvelando otros aspectos a trabajar y modificar las prioridades en las demandas. Los objetivos de la intervención deben partir de la persona, y hay que contar con que con algunas personas no se podrán abordar situaciones detectadas por el profesional al no ser reconocidas como problemas por el sujeto. Forzar los procesos nos puede conducir a un fracaso en las tareas que se esperan de la persona y a asumir, como profesionales, tendencias sustitutivas que tendrán como consecuencia la dependencia del servicio. **Se trata de acompañar confrontando conductas, situaciones, aportando nuestra visión como profesionales, activando recursos propios y generando actitudes distintas ante su realidad.**

En esta relación es imprescindible aclarar a la persona las condiciones del servicio y los derechos y las obligaciones que tiene en el uso de la prestación de alojamiento, depositando la responsabilidad en el cumplimiento de dichas obligaciones y garantizando el cumplimiento de sus derechos como usuario. Será necesario retomar esta cuestión en varias ocasiones a lo largo de la intervención, asegurándonos que se entienden, se conocen y que se está capacitado para asumirlas. Nos encontraremos situaciones en las que la persona no estará preparada para cumplirlas, no siempre detectadas al inicio de la relación y, a veces, como resultado de momentos de crisis en su proceso. Es importante en esos momentos realizar una valoración sobre si el recurso residencial sigue siendo positivo en su proceso y tomar decisiones al respecto.

El recurso residencial

Cuando diseñamos el recurso residencial, lo primero que nos planteamos es la necesidad que cubrirá en los procesos de mejora y el objetivo a cubrir con el dispositivo. En base a esto, concretaremos los requisitos que deben cumplir los participantes y el acompañamiento profesional del recurso.

Las valoraciones previas por parte de los equipos profesionales cobran una importancia vital, porque si la persona no se encuentra preparada para poder cumplir las condiciones del dispositivo,

éste no supondrá un beneficio en su proceso de recuperación. Además, la valoración implica que el profesional sepa gestionar la angustia que supone decir no a una situación de necesidad ante la falta de recursos alternativos.

En el caso de proyectos más tutelados, con tiempo de estancias definidas, dicha estancia se debe adecuar al cumplimiento de los objetivos, evitando prolongarla ante la falta de alternativas residenciales valoradas como las más adecuadas.

La definición del recurso residencial (los objetivos que cubrirá en los procesos de cambio de las personas a las que se dirija), nos conduce a los criterios que tenemos que tener en cuenta a la hora de valorar si el dispositivo es una herramienta adecuada en la fase en la que se encuentra la persona o, por el contrario, hay que buscar una alternativa.

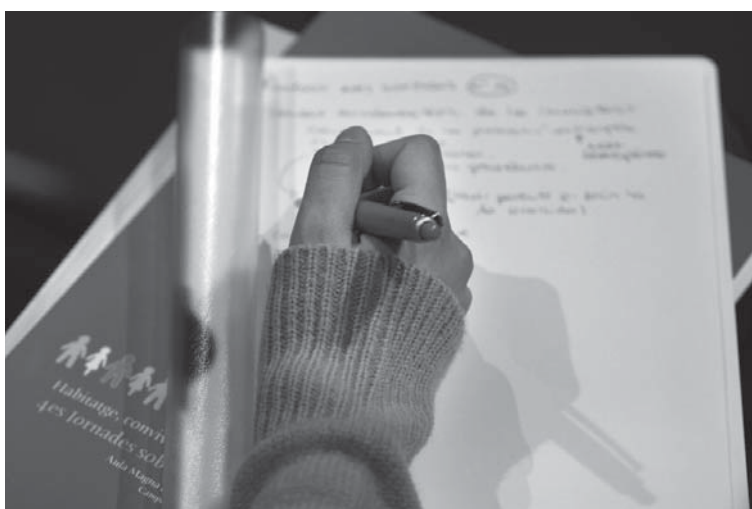
Las cuestiones que analizan los equipos profesionales de nuestra entidad son las habilidades personales y relacionales, la capacidad para los autocuidados y organización doméstica, la autonomía para la realización de las actividades diarias, las pautas y hábitos culturales, las dificultades o carencias en otras áreas, la trayectoria residencial anterior (viviendas anteriores en España y en su país de origen, régimen de uso, si era independiente en la gestión de dichos alojamientos, recursos residenciales públicos, dependencia institucional...), la disposición al cambio, la asunción de su responsabilidad en su situación actual y, finalmente, las alternativas residenciales de continuidad.

El acompañamiento en la vivienda se realiza en torno a tres ejes principales:

- Social: coordinación con otros recursos para la atención en otras áreas que puedan ser deficitarias, garantizando una intervención integral (familiar, psicológica, jurídica, empleo, salud, cobertura de necesidades básicas, formación...). Además, se realiza un apoyo sobre las redes de las que disponga la persona, tanto familiares como sociales, así como, si no se dispone de ellas, trabajo en la creación y refuerzo de redes sociales.

- Personal: elaboración del duelo ante la pérdida, generalmente pérdida ambigua en el caso de las personas inmigrantes (Falicov, Celia. 2002), reelaborar el proyecto migratorio con la realidad encontrada, mejora de la autoestima, la confianza, resistencias a la frustración, refuerzo de los logros conseguidos, ocupación del tiempo de ocio.

- Educativa, para desenvolverse en un espacio doméstico: tareas cotidianas en la vivienda, planificación de la economía doméstica, hábitos de autocuidado (higiene, alimentación, salud, imagen física), gestión del mantenimiento de la vivienda (recibos, averías, pagos del alquiler...), apoyo en las relaciones familiares y en la educación de los hijos, apoyo a los menores (escolarización, hábitos, ocio...), conocimiento de la lengua y cultura del país (compra, manejo de dinero, uso del transporte público, conocimiento y uso de los recursos...), negociación y resolución de conflictos, educación en la tolerancia, promoción del conocimiento del entorno y participación social.

Àmbit 2: Accés a l'habitatge

Habitatge i immigració a Catalunya

Jordi Bosch, doctor en arquitectura i coautor de l'estudi "Habitatge i immigració. Claus per a una nova política d'habitatge"

Aspectes generals de la immigració a Catalunya

Des de la segona meitat dels noranta, el nombre d'immigrants a Catalunya ha crescut de forma espectacular, fins i tot amb una major intensitat que en el conjunt d'Espanya. Segons dades del padró del 2005, la població immigrant és prop del 12% de la població total, mentre que tot just en representava el 4% en el cens de l'any 2001. Fonamentalment es tracta d'una població jove (principalment d'entre 25 i 34 anys), en edat de treballar, fet que ha suposat el re-juveniment de la piràmide de la població catalana.

Segons el continent de procedència, els immigrants presenten uns trets diferenciats, tant pel que fa a la proporció d'homes i dones com també a la seva evolució demogràfica. Cal destacar, sobretot, el fort creixement en els darrers anys dels immigrants vinguts d'Amèrica, i en menor intensitat, d'Àfrica.

Causes del problema de l'habitatge entre els immigrants

En un sentit modern, el problema de l'habitatge va néixer amb la Revolució Industrial i, de fet, ja anava estretament lligat als moviments migratoris. El continu augment demogràfic, especialment concentrat a les ciutats degut al despoblament de les zones rurals, la coexistència en aquestes d'usos industrials i residencials i la generalitzada manca de quantitat i qualitat dels habitatges van constituir una part important de les reivindicacions d'una classe obrera cada cop més nombrosa i organitzada. Ara, la realitat és una altra, però segons com es miri, tampoc és tan diferent. **Els immigrants econòmics segueixen essent un dels col·lectius amb majors dificultats, i els problemes d'infrahabitatge, amuntegament i barraquisme són lluny d'haver-se acabat.**

Actualment, els motius d'aquesta problemàtica en els cas del immigrants cal buscar-los en la seva precarietat econòmica, la inestabilitat laboral (variable en funció de les aptituds, cicle econòmic i temps d'estada), la situació legal en el país d'acollida, el gran desconeixement de la societat on arriba i la fragilitat social que comporta la menor disponibilitat de xarxes relacionals de suport.

La primera prioritat de l'immigrant econòmic és la regularització jurídica i laboral per a poder subsistir i evitar la seva expulsió. Una vegada coberta aquesta emergència, tot el projecte migratori passa, en major o menor mesura, per poder satisfer les necessitats residencials. L'habitatge és un dels fonaments bàsics, potser el més important. Sense ell, la integració resulta impossible i els altres drets són inaccessibles, ja que depenen de l'hàbitat. Desgraciadament, les dificultats que troben els immigrants per accedir a un habitatge digne són sovint insalvables, i el problema de l'accessibilitat econòmica no és l'únic obstacle. La inseguretat jurídica i laboral elimina gairebé completament la capacitat d'obtenir finançament per a la compra, redueix les possibilitats d'accedir al lloguer i fomenta la seva explotació residencial; és a dir, els restringeix l'accés al mercat, obligant-los a haver de pagar més que la resta de la població per un allotjament en pitjors condicions. A més a més, la mobilitat laboral, el desconeixement de gran part de la nova realitat (ciutats, idioma, legislació, etc.) i la dificultat de disposar de xarxes (familiars o no) de suport són un obstacle afegit.

D'altra banda, les característiques del nostre mercat d'habitatge també els són contràries. **L'expansió immigratòria de finals dels noranta ha anat acompanyada d'un increment dels preus immobiliaris, ja sigui de l'habitatge de lloguer o de propietat, que ha eixamplat el segment de població econòmicament exclosa del mercat, entre ells, molts immigrants.** Així mateix, el preocupant baix pes del lloguer és l'altra dificultat, ja que el lloguer és el règim de tinença idoni

per a la mobilitat i els limitats recursos d'aquest col·lectiu. Per la seva banda, la política d'habitatge desenvolupada tampoc ha contemplat suficientment les necessitats dels immigrants i s'ha dirigit gairebé exclusivament al primer accés a la propietat entre els joves. De fet, també el nostre parc de lloguer públic se situa entre els més petits de tot Europa, per la qual cosa tampoc disposem d'unes mínimes infraestructures per atendre les necessitats. Si, a més, afegim les reticències de molts arrendataris a llogar habitatges a immigrants (allò que podríem denominar racisme immobiliari), el problema adquireix una dimensió més que preocupant.

Per fer-nos una idea de l'abast del problema, en moltes ciutats la demanda d'habitatge per part dels immigrants és superior al 40% degut a la confluència simultània de dos fenòmens: per una banda, la caiguda de la demanda d'habitatge dels joves, ja que gran part de les generacions del *babby boom* s'han emancipat en els darrers anys; i, per l'altra, el creixement exponencial de la immigració, centrat principalment en el mercat de lloguer. Respecte aquests últims, no és estrany que molts dels intermediaris immobiliaris manifestin tenir greus problemes per satisfer la demanda immigrant de lloguer en el segment més econòmic del mercat.

Les fases del projecte migratori des de l'habitatge

La 1ª fase: l'arribada

Una vegada ha arribat, l'immigrant econòmic, sovint reclòs en la precarietat més absoluta, té davant seu un futur realment incert que, en el millor dels casos, travessarà tres fases: arribada, estabilització econòmica i residencial i la denominada consolidació definitiva del projecte migratori. A cadascuna de les fases, l'immigrant té unes prioritats diferents que modifiquen l'ús, la percepció i el grau d'exigència que té de l'espai domèstic, del seu habitatge. El pas del temps sol comportar el progressiu assentament de l'immigrant a la societat d'acollida; assentament en el qual l'habitatge, juntament amb l'estabilitat laboral i legal, suposen els tres pilars de la seva integració plena. Estadísticament, les possibilitats de trobar feina, o que aquesta sigui millor, augmenten amb aquest pas del temps i, lògicament, les prioritats i possibilitats de materialitzar el projecte migratori amb èxit.

A la primera etapa, a l'arribada, la precarietat sol arribar a la seva màxima expressió. El cas d'immigrants sense allotjament, amb problemes sanitaris, higièncics i alimentaris són freqüents entre els nouvinguts. El paper de les ONG, de les entitats sense ànim de lucre i dels centres d'acollida són fonamentals per satisfer inicialment aquestes necessitats bàsiques i per superar les penúries econòmiques. **En aquesta fase, poder disposar de xarxes socials o familiars de recolzament sol ser de gran ajuda perquè, a banda d'allotjament, poden oferir el suport econòmic, informatiu i afectiu tan necessari per a prosperar en una societat gairebé desconeguda.** Fins i tot és usual que aquesta xarxa, a més, arribi a facilitar la primera ocupació al nouvingut. Afortunadament, són molts els immigrants que arriben amb algun contacte, ja sigui un familiar, amic o conegut. Per a ells, l'ajuda d'aquestes xarxes migratòries és fonamental per l'evolució del projecte migratori. La solidesa d'aquesta xarxa també condiona el nivell de suport. En el cas dels immigrants que completen el reagrupament familiar, situació cada vegada més freqüent a l'actualitat, les dificultats són menors.

No obstant això, molts altres no tenen aquesta sort i, sense recursos ni suports, solen ser víctimes de pràctiques abusives per part de subarrendadors d'habitatges, de naus, o, fins i tot, d'empresaris que els ofereixen un lloc on dormir a canvi d'un cost desorbitat que oportunament cobren directament del propi salari del treballador. Per tant, són relativament freqüents els casos d'immigrants que en aquesta fase viuen en el carrer, en barraques autoconstruïdes o ocupant construccions antigues, abandonades i sense ús. En molts d'aquests casos, les expectatives dels immigrants no es corresponen amb la realitat que troben, i alguns, fins i tot, tenien unes millors condicions residencials en la seu país d'origen.

Lògicament, en aquesta primera fase, **la primera prioritat de l'immigrant econòmic és la regularització jurídica i laboral per poder subsistir i evitar l'expulsió.** El fet de trobar una feina mínimament estable constitueix un factor clau per a poder superar aquesta primera fase i millorar

les seves condicions de vida. Però, tristament, són bastants els immigrants que no arriben a deixar enrere aquesta primera etapa del projecte, sinó tot el contrari: es van allunyant progressivament de l'objectiu desitjat. La depressió, l'aïllament i la desesperança són alguns dels sentiments que caracteritzen aquest cercle de marginalitat que lentament es va tancant entorn alguns immigrants que no aconsegueixen aquest mínim d'estabilitat laboral.

Al llarg d'aquesta primera fase, l'immigrant va coneixent el nou entorn, el nou context social, econòmic i legal on s'ha de moure. Aquest aprenentatge resulta fonamental perquè pugui desenvolupar estratègies per a superar aquesta fase el més aviat possible. Tot i això, és freqüent que l'immigrant visqui en la situació precària característica de l'arribada entre un i tres anys, i, fins i tot, n'hi ha un petit percentatge que al cap dels tres anys encara es troben en aquesta primera fase, amb el consegüent risc de cronificació d'aquesta precarietat, sovint extrema.

Una dada específica, no l'única, de la cronificació d'aquesta fase d'arribada és la contínua tramesa de diners al país d'origen. Aquest fet comporta, de vegades, una permanent precarietat econòmica i una predisposició a assumir aquesta situació, allunyada de la consolidació del projecte migratori a la societat d'acollida, ja que el pensament de retorn al seu país es manté viu mentre no es produeixi el reagrupament familiar.

Els immigrants que, malgrat els seus limitats recursos, han pogut esquivar el greu problema dels sense sostre, en aquesta primera fase accedeixen a un habitatge que compleix gairebé exclusivament una funció de refugi. Normalment de lloguer, l'amuntegament i la falta d'intimitat que suposen compartir la mateixa habitació amb altres persones desconegudes són dos dels problemes més estesos, que deriven en freqüents problemes de convivència als habitatges. En conseqüència, tant per motius laborals i econòmics, com per la recerca d'un major confort residencial, la mobilitat residencial en aquesta primera fase és molt elevada.

La localització d'aquesta primera fase en el territori depèn, entre altres factors, de la proximitat geogràfica en funció del mitjà d'arribada, de la disponibilitat de documentació en regla, de la localització de les xarxes d'acollida, *a priori* del mercat laboral, dels vincles històrics i, evidentment, de l'atzar. És per això que sovint les grans ciutats, com Barcelona i Madrid, per exemple, són molts cops les portes d'entrada dels nous immigrants; mentre que en la segona fase, com veurem, el mercat residencial i el mercat laboral constitueixen els factors més rellevants per a la presa de decisions, reduint-se la importància d'altres factors com les xarxes d'acollida o els aspectes merament geogràfics.

La 2ª fase: l'estabilització

La transició d'aquesta primera etapa d'arribada a una certa estabilitat residencial es produeix gradualment amb la creixent estabilitat laboral i legal. Sol produir-se al cap d'un cert període de temps d'estada al país. La característica fonamental d'aquest període és que l'immigrant té un cert control sobre les seves condicions residencials; és a dir, ja no necessita l'ajuda directa dels seus familiars i amics, ni de cap centre d'acollida. El barraquisme i el risc de viure en el carrer han quedat enrere. Ara, són freqüents els contractes de lloguer perquè disposa de nòmina i de recursos per a la fiança. En aquesta etapa, l'immigrant escull els seus companys de pis: són amics, familiars o parents, però gairebé sempre persones de confiança, fet que li permet controlar, d'alguna manera, l'espai personal. Ha guanyat intimitat, no només a la seva habitació, sinó també en l'ús dels espais comuns; ha guanyat en confort, tranquil·litat i seguretat. El seu nivell de satisfacció residencial ha crescut, i els problemes de convivència són, en aquesta fase, més improbables. Laboralment, la continuïtat en els ingressos econòmics permet plantejar noves estratègies residencials. Quan, a més, aquest treball queda reflectit en un contracte, les perspectives s'amplien.

Coneix el mercat, i disposa d'informació per escollir el seu habitatge. També coneix la ciutat, escull el barri, i no exclusivament per motius laborals. **Ara l'habitatge compleix altres funcions més enllà de la necessitat d'un refugi. Disposar d'intimitat, més espai i confiança amb els companys**

de pis permet desenvolupar a l'habitatge certa vida social. A més, l'interès per una o altra localització és el primer indicatiu que aquest habitatge també compleix una funció social, i simbolitza una certa millora en l'estatus social.

L'evolució d'aquesta segona fase transcorre per una adequació progressiva de l'habitatge a les necessitats de l'immigrant. L'habitatge va adquirint el seu ple sentit i funció. El projecte familiar també es va concretant. El reagrupament, la formació d'una família o la superació d'un període en el qual aquesta família havia de compartir l'habitatge per a reduir les despeses, lentament van quedant enrere. Cada vegada disposa de més recursos, tant econòmics com socials, laborals i d'informació. Però la velocitat amb què l'immigrant va adquirint un major control sobre la seva vida i el seu habitatge depèn de molts factors. El coneixement de l'idioma i de la societat receptora, l'afinitat cultural amb aquest o el fet de disposar o crear xarxes socials o familiars de suport sens dubte faciliten el procés.

En l'evolució d'aquesta fase d'estabilitat laboral i residencial, la convivència en l'habitatge es va limitant cada cop més només a la família. La mobilitat residencial es redueix, i cada nou canvi en general suposa una millora respecte a l'anterior habitatge. Malgrat que els habitatges no solen ser molt grans, amb el temps el problema de l'amuntegament va desapareixent, i l'equipament de la cuina, bany i instal·lacions millora.

La 3ª fase: la consolidació

L'última etapa del projecte migratori, la consolidació, tendeix a produir-se entre els cinc i vuit anys d'estada. El procés d'estabilització laboral i residencial de la fase anterior ha evolucionat positivament. La mobilitat ha disminuït molt. Si l'immigrant encara no ha pogut formalitzar l'agrupament familiar, les seves condicions legals, econòmiques i residencials permeten que en aquesta última fase es materialitzi. Els períodes viscuts en cada habitatge són cada vegada més llargs, de forma que aquest ja es considera com l'habitatge habitual, per la qual cosa s'inverteix en aquest temps i diners per a millorar les seves condicions. **Aquest interès en augmentar el confort representa no només una millora de la seva situació econòmica i laboral, sinó que també és l'expressió més evident que l'immigrant no es planteja tornar al seu país.** Aquesta millora del confort s'estén a totes les característiques de l'habitatge. Ascensor, espai, lluminositat, bones comunicacions, cuines i banys en bon estat... són alguns dels aspectes a tenir en compte en aquesta fase.

Aquest procés de consolidació del projecte migratori té un punt d'inflexió: la compra de l'habitatge. Fins ara, el lloguer és la forma de tinença més estesa, tant per la falta de recursos econòmics com per la incertesa del procés; però molts dels dubtes s'han dissipat i l'accés a la propietat constitueix, per primera vegada, una aspiració materialitzable. No obstant això, en alguns casos, els elevats preus del mercat limiten l'accessibilitat econòmica de la demanda immigrant, per la qual cosa és freqüent que la compra comporti traslladar-se a un habitatge pitjor. Encara així, per a molts, la seguretat de la tinença en propietat i la rendibilitat que suposa la compra si es té en compte la constant revalorització dels productes immobiliaris des de mitjans dels noranta, compensen aquesta reducció del confort. A més, més allà del simple fet de ser propietari, per a molts immigrants l'accés a la propietat, després de tantes dificultats, simbolitza l'èxit del seu projecte migratori, l'orgull i la satisfacció d'haver superat els obstacles.

Però no per a tots els immigrants la consolidació del projecte passa per la compra. Hi ha qui prefereix el lloguer per les facilitats de mobilitat territorial que permet. En canvi, per a molts altres, aquesta compra es trunca per no poder satisfer l'import de l'entrada, o la impossibilitat d'obtenir el finançament hipotecari.

Les condicions residencials dels immigrants a Catalunya

Els resultats del cens de l'any 2001 ens confirmen que la població immigrant viu en pitjors condicions que el conjunt de la població catalana. **Els habitatges dels immigrants són més antics, estan pitjor conservats, són més petits (tant en termes absoluts com en superfície per ocupant) i, amb major freqüència, no disposen d'ascensor, aigua corrent, aigua calenta, calefac-**

ció, bany o lavabo, clavegueram o altres instal·lacions. Ara bé, cal distingir entre immigrants econòmics vinguts de països del tercer món o amb pocs recursos (d'Àfrica, Àsia, Amèrica o Europa no comunitària) i els europeus comunitaris o d'Oceania, els quals solen gaudir d'un nivell econòmic superior que comporta que, en molts casos, les seves condicions residencials siguin millors fins i tot que la mitjana.

De fet, els immigrants econòmics no procedents de la Unió Europea o Oceania tenen, en conjunt, més del doble de probabilitats que els catalans de viure en edificis amb un estat de conservació ruïnós, dolent o deficient.

També els percentatges d'immigrants sense determinades instal·lacions en els seus habitatges són superiors, encara que la seva incidència variï significativament segons el continent de procedència.

Però de totes les variables, la que presenta un comportament més diferenciat és el règim de tenença. Mentre que a Catalunya la propietat és la possessió més usual en un 89% de les llars i el lloguer és una opció minoritària (9%), per als immigrants els resultats s'inverteixen. Com havíem dit abans, degut fonamentalment a la precarietat econòmica i la inestabilitat laboral, el lloguer és, *a priori*, el règim més adequat per als immigrants, sobretot en la primera fase del projecte migratori, quan les incerteses solen ser majors. Però en el cas de Catalunya, aquest parc d'habitatges de lloguer també és el més degradat, fet que incideix directament en les condicions de vida de molts immigrants. Aquest problema tendeix a aparèixer en els centres històrics i en àrees perifèriques de moltes ciutats (generalment de més de 100.000 habitants) mitjançant un procés de substitució (o desplaçament) de la població autòctona (en molts casos, migrants espanyols arribats en els cinquanta i seixanta, amb un nivell mig-baix però amb recursos suficients per abandonar el barri) pels immigrants.

Un altre exemple d'aquesta situació és la menor superfície dels habitatges dels immigrants. Fins a un 23% d'ells viuen en apartaments de menys de 60 m². Però el més preocupant és que al voltant d'un terç de la població immigrant viu amuntegada amb ràtios inferiors a 15m² per ocupant.

L'evolució del projecte migratori i l'habitatge

Teòricament, amb el pas del temps l'immigrant tendeix a millorar les seves condicions econòmiques i legals i, en conseqüència, les residencials. Però aquesta consolidació del projecte migratori dependrà, en bona part, de les oportunitats que hagi trobat, que varien segons la procedència de l'individu. En conjunt, el greu problema de l'amuntegament va disminuint progressivament a mesura que l'immigrant duu més temps vivint a Catalunya. Entre els immigrants arribats el mateix any 2001 o cinc anys abans, el percentatge d'amuntegament es redueix sensiblement. No obstant, aquesta millora es produeix bàsicament per l'increment de superfície de l'habitatge que experimenten els americans i els europeus no comunitaris, ja que els asiàtics i els africans, fins i tot després de cinc anys vivint a Catalunya, no disposen de més superfície. Per la seva banda, amb el temps, l'augment dels habitatges d'immigrants en bon estat de conservació és mínim, gairebé inapreciable.

Pel que fa a la disponibilitat de bany o lavabo, els africans són el col·lectiu amb més problemes per aquest dèficit, en relació a tots els altres analitzats amb independència de l'any d'arribada, fet que posa en relleu les dificultats que té el col·lectiu africà per a millorar les seves condicions residencials.

Igualment, amb el temps la proporció d'immigrants que accedeixen a la propietat creix gradualment, però amb una intensitat variable. Novament, l'africà és el col·lectiu que té més dificultats per accedir a la propietat després de cinc anys d'estada, mentre que, en l'altre extrem, els americans i els europeus no comunitaris són els que tenen més facilitat per accedir a la propietat.

En resum, els africans són els immigrants que amb el transcurs del temps tenen més dificultats per a millorar les seves condicions residencials, mentre que un gran percentatge dels europeus no comunitaris i els americans, en un període relativament curt de temps (uns 5 anys), aconseguen accedir a un habitatge en millors condicions.

Conclusions

La situació de l'habitatge entre els immigrants econòmics és un problema en clara expansió fonamentalment per tres motius: el creixement exponencial del fenomen migratori en els darrers anys, el continu encariment de l'habitatge a Catalunya des de mitjans dels noranta i les dificultats que troben els immigrants per consolidar el seu projecte migratori, ja que només és una minoria la que, després de cert temps d'estada, aconsegueix millorar les seves condicions residencials.

La majoria dels immigrants viu en entorns urbans. En les grans ciutats, l'immigrant sol viure de lloguer en situacions d'amuntegament, en el segment del parc més antic i deficient (principalment centres històrics i creixements perifèrics en polígons o autoconstruccions de la dècada dels seixanta), sent molt comuns els problemes derivats de conservació deficient i la falta de bany o lavabo a l'habitatge. A les ciutats mitjanes, aquests problemes remeten molt lleugerament, amb l'excepció de la falta d'aigua corrent. Però en aquestes ciutats, l'accessibilitat econòmica millora i, en molts casos, l'immigrant accedeix a la propietat, en el segment del mercat més econòmic i, per tant, antic i degradat (sovint consolidant un procés de guetització), per la qual cosa tampoc l'accés a la propietat comporta una situació millor, més enllà de la seguretat de la tinença.

Els africans, i en menor intensitat els asiàtics, són els immigrants que tenen les pitjors perspectives, ja que els problemes d'amuntegament, infrahabitatge i precarietat tenen una elevada incidència entre ells, fins i tot després de cinc i deu anys d'estada. En canvi, els americans i els europeus no comunitaris, malgrat ser una immigració més recent i patir, a l'arribada, els mateixos problemes que la resta d'immigrants, tenen una situació que millora sensiblement després de cinc anys de residència i només al voltant d'un terç (segons el cens) d'ells viu en habitatges inadequats, normalment per falta de superfície.

Aquesta evident relació entre ocupació, territori, habitatge i immigració ens duu a una altra conclusió: la subjecció del problema a l'evolució econòmica del país. **El gran creixement de l'economia espanyola dels darrers anys i la intensa creació de llocs de treball han afavorit la immigració, però no han revertit en una millora de les seves condicions residencials, per la qual cosa cal preguntar-se sobre el futur de molts d'ells si el context macroeconòmic s'inverteix.**

La Xarxa de Mediació de Lloguer Social

Maria Bordonau, cap del servei de mediació i projectes socials d'ADIGSA

Entitat: ADIGSA

Persona de referència: Maria Bordonau Aluja

Adreça: C. Diputació, 92, 08015 Barcelona

Correu electrònic: mabordonau@gencat.net

Telèfon: 932 287 100

Destinatari:

La Xarxa de Mediació de Lloguer Social s'adreça a persones amb ingressos inferiors o iguals a 5,5 vegades l'IPREM, o amb especials dificultats per contractar un arrendament.

Objectius:

- Crear o recolzar Borses d'Habitatge de Lloguer locals o supralocals.
- Oferir un bon servei als ciutadans, tant llogaters com propietaris.
- Millorar la convivència, afavorint un equilibri social i la integració.
- Treballar per la sostenibilitat, millorant l'entorn urbà i afavorint la rehabilitació d'habitatges.

Descripció del projecte:

La Xarxa de Mediació de Lloguer Social funciona segons el Decret 244/2005 d'actualització pel dret a l'habitatge 2004-2007 i està gestionada per ADIGSA.

La Xarxa és una política d'habitatge basada en un programa de mediació en el mercat immobiliari que desenvolupen les Borses de Mediació per al Lloguer Social en el territori, a fi d'incrementar l'oferta de lloguer a preus moderats. La majoria dels habitatges que formen part de la Xarxa són nous o existents en el mercat lliure que estan desocupats.

La Xarxa està formada pel conjunt de Borses d'Habitatge de Lloguer, en gestiona la coordinació i els dona suport econòmic i eines de treball. En aquest sentit, realitza periòdicament informes sobre el funcionament de les borses d'habitatge, a fi d'assegurar-ne la qualitat, i reunions per avaluar els resultats, impulsar noves propostes i fer difusió de bones pràctiques.

Les Borses de Mediació per al Lloguer Social locals o supralocals, per la seva banda, són els ens que informen als propietaris i als sol·licitants d'habitatge dels objectius i avantatges de la Xarxa, efectuen la mediació entre els propietaris i els llogaters i fan el seguiment de l'habitatge durant tot el contracte.

Les persones que es beneficien del servei en caràcter de llogater tenen la garantia que se'ls busca un habitatge adient a les seves necessitats i possibilitats de pagament, que se'ls ofereix un servei gratuït amb gestió de qualitat i que reben assessorament durant tot el temps que l'habitatge està llogat.

Així mateix, al propietari que opta per llogar el seu habitatge mitjançant la Borsa de Mediació per al Lloguer Social també se li ofereixen assegurances, ajuts, assessorament jurídic i tècnic, i la garantia que l'habitatge té un bon ús.

Projecte de rehabilitació de façanes i habitatges de persones sense recursos del Centre Històric de Saragossa

José María Lamana Cónsola, responsable d'Acció Social de la Fundació Federico Ozanam

Entitat: Fundació Federico Ozanam

Persona de referència: José María Lamana Cónsola

Adreça: C. Ramón y Cajal, 24, 50004 Saragossa

Correu electrònic: accionsocial@ozanam.com

Telèfon: 976 443 366

Destinatari:

El projecte de rehabilitació, a lo largo de los trece años de funcionamiento, ha dado cabida a 700 plazas de alumnos-trabajadores. Los alumnos admitidos son personas que, residiendo en el Casco Histórico, se hallan en riesgo de exclusión social y/o laboral por diversos motivos (situación socio-económica, laboral, cultural, etc.), estando en un proceso de seguimiento por los trabajadores sociales de los centros municipales de San Pablo o Magdalena.

Objectius:

- Mejorar situaciones personales, laborales y sociales de los usuarios de los servicios sociales municipales del Casco Histórico zaragozano.
- Generar, potenciar y estimular las habilidades laborales de los participantes.
- Modificar la percepción de las zonas más degradadas del Casco Histórico, rehabilitando viviendas de personas sin recursos económicos, edificios, espacios públicos y equipamientos sociales de la zona.

Descripció del projecte:

El projecte de rehabilitació de vivendes i edificis del Casco Històric de Zaragoza per parte de alumnes-trabajadores se organitza tenint en cuenta distints aspectes: el procés formatiu de les persones, la organització de los grups de treball, la selecció de los treballs a realitzar i el seguiment de los alumnes—trabajadores que participen en el projecte. De forma paralela, se desenvolupa una labor que possibilita la inserció de los alumnes en empreses normalitzades.

Los alumnos que participan en el projecte realitzen una primera fase de formació inicial, de dos meses de duració (300 horas lectivas), en la que inician el aprendizaje de los aspectos básicos del oficio para el que han sido seleccionados. Además, se plantea una formación más amplia que la del oficio correspondiente, de cara a la adecuada inserción socio-laboral de los alumnos.

La formación en los distints oficios se desarrolla en trabajo real, realizando la restauración de fachadas, la reparación de viviendas particulares y el acondicionamiento de locales de uso social. Esta actividad supone el grueso del programa ya que implica, para aquellas personas que lo hayan realizado de forma completa, un total de 1200 horas. Los participantes del projecte están organizados en grupos de trabajo o cuadrillas, separados por gremios, ya que así la estructura técnica se asemeja más a la de cualquier empresa de construcción, y es más cooperativa. Estos grupos van variando a lo largo de cada año en función de las necesidades de los trabajos a realizar y de las habilidades de los alumnos.

El Pla Vivenda. Projecte Equal Babel

Jordi Carrera, tècnic responsable del projecte del Patronat de Promoció Econòmica de la Diputació de Lleida

Entitat: Patronat de Promoció Econòmica de la Diputació de Lleida

Persona de referència: Jordi Carrera

Adreça: Rambla Ferran, 18, 1r, 25007 Lleida

Correu electrònic: motal@diputaciolleida.es

Telèfon: 973 704 379

Destinatari:

El projecte Equal Babel s'adreça als immigrants que es traslladen a les comarques de Lleida i a la franja d'Aragó durant la campanya de recollida de la fruita, però pretén enfocar el fenomen migratori des d'una perspectiva molt més global.

Objectius:

- Lluitar contra totes les formes de discriminació i desigualtat en el mercat laboral.
- Reduir els desequilibris entre homes i dones i recolzar l'eliminació de la segregació en el treball.
- Combatre el racisme i la xenofòbia en relació al mercat de treball.
- Promoure mesures per incentivar el lloguer d'habitatges que necessiten millores a immigrants i col·lectius en risc d'exclusió.

Descripció del projecte:

El projecte Equal Babel s'emmarca dins la Iniciativa Equal de la Unió Europea, i està promogut per la Diputació de Lleida, a través del seu Patronat de Promoció Econòmica.

És un projecte pluri-regional que compta amb la representació de molts organismes i entitats, com la Diputació Provincial de Lleida, el Consell Comarcal, la Secretaria per a la Immigració de la Generalitat de Catalunya, la Unió General de Treballadors de les Terres de Lleida, els Joves Agricultors i Ramaders de Catalunya, la Cambra de comerç o Creu Roja, entre altres.

El projecte es desenvolupa en una línia nacional i una de transnacional.

En la línia nacional, s'han dissenyat una sèrie de 12 actuacions que es desenvolupen en tres blocs temàtics. Al bloc 1 hi ha l'estudi d'investigació sobre la immigració i la promoció d'un fòrum de trobada i debat. Al bloc 2 hi apareix la coordinació i dinamització de mecanismes d'integració sociolaboral, com la mediació cultural o la formació de formadors. Finalment, al bloc 3 hi ha la divulgació, sensibilització, promoció i difusió del projecte.

A través del projecte transnacional es pretén treballar en activitats comunes i compartides, centrades en tres línies bàsiques: la sensibilització d'empresaris, immigrants, entitats públiques i públic en general sobre els trets positius de la implicació dels immigrants en el mercat de treball; les necessitats específiques de formació adequada, avaluació i validació d'aptituds dels treballadors; i, finalment, la identificació conjunta de models d'integració dels immigrants en les activitats del projecte.

Àmbit 3: Habitatge i convivència

Com es deixa de ser immigrant a Catalunya. Les condicions per a la convivència

Salvador Cardús, periodista i professor de sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona

En general, allò que tenim més a prop és el que veiem menys clar. És el cas de la immigració, la proximitat de la qual no ens deixa veure el fenomen amb la perspectiva suficient per analitzar-la amb tota la equanimitat possible i comprendre'n la realitat complexa que la defineix. Només si ens allunyem del fenomen i el repensem des d'una certa distància, podrem fer un esforç de reflexió serè sobre els problemes o les dificultats de la vida de cada dia. I per repensar els fets que tenim més a prop, principalment, cal alentir la mirada, veure'ls a un altre ritme, a un altre *tempo*. Acostumem a veure la realitat segons el nostre temps vital subjectiu, però els fets socials es produeixen en un altre ritme. De manera que **cal**

acceptar que per entendre el que està passant en relació a la immigració d'ara, per poder saber cap a on ens portarà, potser caldrà esperar una o dues generacions, i seran els professionals del futur els que faran balanç definitiu de tot allò que s'ha esdevingut. Però entretant, ara mateix, ens cal arriscar-nos a anticipar algunes idees per mirar de situar la immigració actual en el context històric i social que ens ha d'ajudar a comprendre-la el millor possible.

Els catalans tenim un assumpte pendent, que mai no hem sabut encarar amb tota la seva transcendència i del qual en depèn la correcta resolució d'alguns dels desafiaments més actuals. Es tracta de la incorporació de l'experiència de la immigració als nostres "llocs de memòria" nacionals; d'assumir-la i estudiar-la amb la profunditat que es mereix. **I és que a Catalunya, sense cap mena de dubte, la immigració ha estat el fenomen més rellevant del segle XX, el que ha marcat més profundament la societat catalana del segle passat, i el que està marcant més profundament l'inici d'aquest segle XXI.** La immigració és el fet social que ha fet els catalans del segle XXI tal com som. Tots, els que van venir durant el segle i els que ja hi eren, han estat modelats per aquesta realitat, alguns sense tenir-ne ganes; d'altres, per força; d'altres, encara sense ni adonar-se'n.

En realitat, la immigració ha estat important a Catalunya des de fa molt segles, de sempre, podríem dir: al segle XVII amb els francesos, al XIX amb el moviment del camp a la ciutat... Tots els progressos econòmics que s'han fet en aquest país, s'han fet amb la contribució de la immigració. Ara bé, una cosa és que sempre hi hagi hagut moviments demogràfics i una altra és el volum de la immigració del segle XX, d'unes dimensions gairebé úniques, i de la qual ara gairebé ja no en tenim consciència. Per posar un l'exemple que tinc a mà, el de la ciutat de Terrassa, una típica localitat catalana –que és la meva–, resulta que en un segle va passar de 15.000 habitants a 180.000 habitants, o sigui que va multiplicar per setze la seva població. I malgrat tot, en aquesta ciutat la majoria hi vivim com si tots haguéssim estat terrassencs "de tota la vida", sense que hi hagin hagut grans traumes socials o conflictivitats enormes. Aquesta és la conseqüència d'haver estat capaços de recrear una identitat pròpia, en aquest cas una identitat local, que partia de la d'aquells 15.000 terrassencs, però que s'ha transformat per encabir-ne, aquest primer quinquenni de segle XXI, 200.000. I cal recordar que només amb els 15.000 terrassencs del 1900, la meitat dels quals ja havien nascut fora de la ciutat i venien d'altres indrets del país, no hauríem pas construït la ciutat moderna i econòmicament avançada que ara coneixem.

Pel que fa a Catalunya, en termes generals, vam passar de ser 1.900.000 catalans a principis del segle XX a ser-ne 6.200.000 en acabar-lo. Ens hem multiplicat per 3,25. És un creixement espectacular, que des de tots els punts de vista ha comportat una modificació radical de la societat catalana.

És més: tres de cada quatre catalans vius, als anys noranta, era descendent d'immigrant. Per tant, Catalunya, la Catalunya que coneixem ara mateix, és un país que s'ha fet amb la immigració. En algun moment haurem de ser capaços d'explicar la paradoxa que representa que això que alguns veuen com una amenaça sigui la nostra font de prosperitat i de futur. Els demògrafs han calculat que, si no hi hagués hagut immigració al llarg del segle XX, en aquests moments a Catalunya no passaríem dels 2.400.000 habitants en el millor dels casos. Ens podem imaginar una Catalunya a finals del segle XX amb 2.400.000 habitants? No és cap exageració dir que, en aquestes condicions, Catalunya hauria estat una realitat econòmicament decadent, culturalment irrellevant i políticament inexistent. Per dir-ho d'una altra manera, no hi hauria ni Generalitat, ni hi hauria TV3, ni cap tipus de perspectiva econòmica significativa. Potser hauríem hagut d'emprendre el camí, tan habitual a Espanya, de l'emigració...

Una altra idea que ens pot ajudar a repensar la manera com ens representem la immigració té a veure amb allò que en diem "les arrels". Per raons que són fàcils d'explicar des d'un punt de vista polític, des de la feblesa política, **els catalans ens hem definit i ens hem representat sempre com una gent amb arrels profundes que calia preservar com a garantia de futur. Però hem de fer un esforç de realisme i tocar de peus a terra: les arrels no són el passat; el passat són les llavors, i cadascú de nosaltres ha de tornar a arrelar.** Les arrels són el futur. Les arrels no s'arrossegueuen, i si hi ha un transplantament, cal tornar a arrelar a la nova terra. Els països no són testos transportables. El que té sentit és que observem amb atenció com s'hi arrela en aquest país: en quines condicions, què n'afavoreix la ràpida incorporació, què ho dificulta. I de l'anàlisi de l'arrelament en podem endevinar quin ha estat el model que ha fet possible aquesta història d'èxit i de progrés del segle XX que ha estat la immigració i aquesta capacitat d'incorporar-la a la nostra perspectiva de futur.

Tot això em porta a afirmar, des del meu punt de vista, que les maneres com s'ha representat tradicionalment la immigració no són adequades pel nostre país. Nosaltres tenim un model propi que és resultat de la llarga experiència d'immigració i de les condicions polítiques i culturals especials del país. No som ni un país de mestissos ni un país multicultural ni, en les condicions polítiques nostres, no hauria estat possible una integració per assimilació. Tal com he sostingut en algunes ocasions, **el nostre model, que és diferent de la resta dels que coneixem en el nostre entorn polític i geogràfic, és el de "l'empeltament"**. Quan un arbre és vell i volem que doni fruit, el que fem és empeltar-lo, ja sigui amb la mateixa planta o una altra. Si l'empeltament s'ha fet ben fet, si acaba bé, es rejuveneix la soca i l'arbre dona fruit nou. El nostre model és aquest, el de l'empeltament, el de la hibridació. Aquí guanyem identitat incorporant nous orígens. El qui arriba s'empelta a una societat antiga, envellida, que no té fills ni recursos naturals. El conjunt de la societat es beneficia del rejuveniment que li aporta l'empelt, i l'empelt es beneficia de les arrels que li proporciona la vella societat. Així, l'arrelament es fa més ràpid perquè aprofita les arrels del que ja hi era. Per tant, un país envellit, amb molta arrel i poc fruit, incorpora la nova força que li arriba per empeltament. Probablement, el fruit canvia, però el país retroba el seu futur. Aquest és el nostre model, i d'aquí se'n deriven tot de conseqüències i lliçons pel demà.

Certament, cal tenir en compte que hi ha moltes maneres d'arrelar, i que no tothom pot arrelar igual, ja que depèn de les condicions personals de cadascú. Conseqüentment, aquest fet donarà lloc a diferents maneres de sentir-se vinculat al país, formant part de manera diversa del territori al qual pertany. **És gràcies a aquest "empeltament" que a la societat catalana es perd la condició d'immigrant; ningú ha de renunciar a res, perquè l'empeltament no competeix amb la planta que ja hi és, sinó que, simplement, l'enriqueix i la revigoritza.**

Així doncs, i en primer lloc, en algun moment ens haurem d'adonar que la immigració no només no ha estat un obstacle per la identitat nacional, sinó que ha estat la condició necessària per garantir la supervivència del país com a projecte cultural, polític i social autòcton. No n'ha estat un obstacle, doncs, sinó que ha estat la que ens l'ha salvat. Fet el balanç del segle XX, la immigració no ha estat una amenaça, sinó una oportunitat que s'ha sabut aprofitar.

D'altra banda, aquesta consciència de la nostra condició com a poble d'immigrants haurà de permetre que, sabent-nos tots immigrants en general, ningú més se'n senti en particular. I això vol dir que si en lloc d'emascarar aquesta condició tan pròpia del país, precisament, la sabéssim convertir en "lloc de memòria", en el sentit que abans he esmentat, la dissolució de les velles i les noves resistències d'uns i altres, dels acabats d'arribar i dels que se'ls miren com a forasters, seria més ràpida. S'entén que per garantir la nostra supervivència, històricament ens haguem amagat, en molt bona part, aquesta caràcter de vells immigrants. Però a hores d'ara, el més intel·ligent és canviar radicalment aquesta noció d'identitat antiga que sembla que ens impedeixi reconèixer-nos com a diferents, és a dir, que no ens deixi canviar per seguir essent alguna cosa, i que, en canvi, acceptem que, entre d'altres, **allò que ens fa específicament catalans ha estat la capacitat enorme per incorporar nova població al país i a la tradició que ha estat capaç d'incorporar el que, essent nou, vivificava el que era vell.** És a dir, hem sobreviscut perquè hem canviat. Som un país d'immigrants que s'ha fet amb la immigració en els últims 3 o 4 segles, d'una manera intensa, no accidental. I això és el que ens ha fet forts i ens ha donat oportunitats de progrés. La immigració ha de passar a ser memòria de nosaltres mateixos, de la nostra condició nacional, perquè no hi ha contradicció entre la defensa de la nostra condició nacional i la de la nostra condició d'antics immigrants.

La identitat és un reconeixement, i no hi ha possibilitat d'incorporació sense que la població d'acollida no reconegui l'altre com a un de propi. Una persona és catalana des del moment que se'n sent, i no se'n pot sentir fins que els altres la reconeixen com a tal. No hauríem d'entendre la condició d'immigrant com una mena d'estigma que s'arrossega per una qüestió de sang, o per l'atzar d'on has nascut. I menys entre catalans, on un dels factors que garanteix de manera immediata el reconeixement com a membre de la comunitat, allò que identifica com a propi, és la llengua catalana, que és el gran espai comú de convivència i inclusió.

Tinc la convicció que el dia que ens descobrim com a poble d'immigrants, el valor d'allò que ens vincula, és a dir, els trets de la nostra pertinença nacional que han fet possible que s'esborrés la nostra condició d'estrangers, serà reconegut en tota la seva dimensió. **El dia que sapiguem veure que el manteniment de la identitat no és principalment la defensa del que ja hem estat, sinó la lluita pel que volem ser, aquell dia tindrem la força suficient per tal de garantir el reconeixement ple de la nostra identitat nacional.** La que sigui en aquell precís moment i amb els catalans, vells i nous, que en aquells moment vulguin que sigui reconeguda.

Els indicadors de segregació residencial: concepte, mesures i aplicacions

Joan Carles Martori, investigador del grup de recerca DPAR (Distribució de la població, l'Activitat i la Renda) de la Facultat d'Empresa i Comunicació de la Universitat de Vic

La segregació d'una ciutat indica el nivell de desigualtat pel que fa a la distribució de la població entre les diferents zones. Des de les ciències socials, la mesura de la segregació urbana ha estat estudiada per geògrafs, sociòlegs i economistes. En primer lloc, va ser l'escola urbana de Chicago, durant els anys 20, la que va començar a estudiar la segregació. A partir de 1940 sorgeixen nous treballs que proposen una sèrie d'indicadors que se centren en la segregació residencial. Dins d'aquest grup cal citar els

treballs sobre els índexs d'interacció de Bell (1954) i el clàssic estudi de Duncan i Duncan (1955a, 1955b) sobre els índexs de dissimilitud. Més recentment, concretament durant els anys 80 i 90, altres autors americans (Jakubs, Morgan, White i Morrill i Wong) han elaborat els anomenats índexs espacials de segregació espacial. Aquests índexs permeten classificar i comparar la situació de la població immigrant per diferents grups, tenint en compte la realitat de les ciutats, i fer anàlisis temporals. A Europa, els estudis sobre la segregació són molt habituals en països del nostre entorn, entre els quals podem destacar el de Friederichs (1998) sobre l'àrea urbana de Colonia, i el de Deurloo i Musterd (1998).

A Espanya, a part d'alguns estudis basats en l'ecologia factorial, que és un plantejament molt diferent i que no permet comparar els resultats obtinguts en diferents ciutats, el tema de la segregació residencial no ha estat objecte d'estudi ni per part de l'Administració ni per part dels professionals de les ciències socials.

En un treball de referència, Massey i Denton (1988) fan una classificació de diferents tipus de segregació residencial que ha servit de base per establir unes pautes d'estudi del problema tenint en compte diversos factors. Així doncs, els indicadors de segregació residencial es poden agrupar en els tipus següents:

- Indicadors d'igualtat
- Indicadors d'exposició
- Indicadors de concentració
- Indicadors d'agrupament
- Indicadors de centralitat

La igualtat fa referència a la distribució d'un o més grups en les unitats en què es pot dividir un espai urbà (per exemple, els *boroughs* a Anglaterra, els *census tracts* als EUA o les seccions censals a Catalunya). Aquests indicadors mesuren la *sobrerepresentació* o la *sobrerrepresentació* d'un grup o grups dins de les unitats espacials. Un grup de població estarà segregat si està repartit desigualment en l'espai urbà. L'exposició es defineix com el grau de contacte potencial. També es pot definir com la possibilitat d'interacció entre els membres d'un mateix grup, o entre els membres de dos grups, a l'interior de les unitats espacials. Aquests indicadors mesuren la probabilitat que un membre d'un grup es trobi amb un altre membre del mateix grup, o amb un membre d'un altre grup, dins de la seva unitat espacial. La concentració fa referència a l'ocupació, per part d'un grup, d'un espai físic (en termes de superfície). Com més petita sigui la part de l'espai urbà que ocupa un grup, i segons aquest tipus d'índex, més concentrat i més segregat estarà. L'agrupament indica el grau de clusterització espacial de la distribució d'un grup en el territori urbà. La centralització mesura la proximitat d'un grup respecte del centre urbà. Com més localitzat està un grup al centre urbà, més segregat es troba aquest grup.

El perquè de les diferències residencials entre la població immigrada

Albert Terrones, investigador del Grup d'Estudis d'Immigració i Minories Ètniques de la Universitat Autònoma de Barcelona

Les condicions residencials –com a concepte que agrupa la ubicació, les característiques i les condicions d'ocupació d'un habitatge- són, a la vegada, un reflex de l'estructura de desigualtats existent en una societat concreta, i un dels elements que amb més força contribueix a la reproducció d'aquesta estructura de desigualtats.

Així, l'eix de desigualtat existent entorn a la condició social d'immigrant també té una clara manifestació en termes de condicions residencials entre les persones immigrades d'origen extracomunitari. Aquesta manifestació es concreta almenys en tres manifestacions:

- Segregació residencial, és a dir, la desigual distribució del col·lectiu sobre el territori que origina la sobrerrepresentació de les persones immigrades en determinades zones de l'estructura urbana.
- Diferències en les característiques de l'habitatge. Tot i que les característiques dels habitatges ocupats per persones immigrades s'han diversificat molt en els darrers anys, els immigrants es caracteritzen encara per residir en habitatges de baixa qualitat (en termes de superfície, estat de conservació, etc.), majoritàriament de lloguer (i relloguer) i mancats d'equipaments bàsics. Fins i tot l'accés de la immigració a l'habitatge en propietat es produeix sota condicions de desavantatge, com poden ser l'endeutament excessiu o l'adquisició de pisos sobrevalorats.
- Diferències en les característiques de les llars. Els tipus de llar en què conviuen les persones immigrades difereixen també de les observades entre els autòctons. Les diferències tenen a veure tant amb la mida de la llar (el nombre de persones que viuen en un mateix habitatge) com amb l'estructura de la mateixa (predomini de llars de tipus no familiar fruit de la pràctica del relloguer d'habitacions).

L'estudi de les condicions residencials entre les persones immigrades ha d'atendre forçosament aquestes tres manifestacions de manera simultània per tal de copsar el grau i les característiques dels problemes d'exclusió residencial que afecten aquests col·lectius. Per exemple, definir únicament l'exclusió residencial en termes d'habitabilitat (infrahabitatge) no permetria observar com en els darrers anys els problemes d'exclusió residencial entre la població immigrada es relacionen sobretot amb l'adequació dels habitatges (amuntegament) i amb la relació entre cost i ingressos de la llar (crisi d'accessibilitat).

Un segon punt que afegeix complexitat a l'estudi de les condicions residencials de les persones immigrades és el fet que no és possible establir unes pautes residencials comunes. El motiu és doble. Per una banda, existeixen diferències molt significatives tant entre les condicions residencials dels diferents col·lectius com entre la situació dels immigrants en diferents territoris. Per altra banda, les condicions residencials dels immigrants s'han mostrat molt canviants en els darrers anys arrel de transformacions com l'augment de persones immigrades a Catalunya o les alteracions del mercat de l'habitatge.

Ara bé, quins són els factors explicatius i els mecanismes responsables d'aquestes diferències? Els estudis especialitzats apunten cap a dos tipus de factors explicatius. Els primers tenen a veure amb l'agència i les característiques de les llars, i els segons, amb factors de tipus estructural. Dins del primer grup trobem factors com les necessitats i les preferències de la llar que influeixen en el

procés d'elecció d'un habitatge. Les explicacions de caire més culturalista han atribuït a aquestes preferències el pes explicatiu de fenòmens com la segregació o l'amuntegament. Tanmateix, **la major part dels treballs empírics assenyalen que les preferències residencials dels immigrants (tant en termes d'ubicació com de característiques de l'habitatge) no difereixen en gran mesura de les del conjunt de la població.** Dins aquest grup de factors individuals, hi juga un paper molt important la limitació en els recursos disponibles de la llar. Ens referim a recursos tant de tipus cognitiu, social i polític, com, sobretot, econòmic. La etnosegmentació i la discriminació existent en el mercat de treball provoquen que les persones immigrades disposin d'un nivell de recursos econòmic més baix per poder dedicar a l'habitatge.

Aquest factor és clau si considerem que el sistema de provisió d'habitatges a Espanya -no així a altres països- està fonamentalment basat en el mecanisme de mercat, amb la família com a principal instància desmercantilitzadora. Com a conseqüència, el mercat de l'habitatge és –per a tothom- un mercat segmentat on les decisions sobre localització o tipus d'habitatge depenen finalment del volum de recursos disponible per part de les llars (en forma d'ingressos, patrimoni, etc.). Per a les persones d'origen immigrant, aquesta característica de segmentació (limitació dels habitatges als quals és possible accedir) és molt més marcada degut a l'efecte de la discriminació (omnipresent en determinats segments del mercat, com el lloguer) i la manca de patrimoni familiar.

D'aquesta manera, **les diferències en les condicions residencials de les persones immigrades s'expliquen, sobretot, per les limitacions estructurals que el mercat, la discriminació i la disponibilitat de recursos imposen a l'elecció.** Dit d'una altra forma, les preferències i les necessitats dels habitatges juguen un paper poc rellevant en la determinació de les condicions residencials. Les diferències entre col·lectius i territoris tenen a veure amb les transformacions del segment de mercat accessible que resta accessible a persones immigrades. Factors com les dinàmiques demogràfiques de l'àrea metropolitana, les alteracions del mercat de l'habitatge o l'augment de la demanda d'habitatge per part dels immigrants, provoquen processos de saturació d'antics segments i aparició de nous. Per tant, el moment d'arribada a Catalunya és una variable clau per determinar les condicions residencials, ja que implica l'enfrontament amb unes determinada estructura de limitacions residencials.

Ara bé, creiem que és erroni identificar l'aparició de nous segments del mercat de l'habitatge on els immigrants tenen accés amb una millora de les condicions residencials del col·lectiu o al desenvolupament de carreres d'habitatge. La recerca mostra com l'entrada a nous segments –com, per exemple, l'habitatge en propietat o el lloguer en barris amb poca concentració de persones immigrades– implica l'adopció d'estratègies residencials que augmenten les condicions d'exclusió residencial. No són, per tant, fruit de l'elecció, sinó de la limitació.

La biblioteca: espai de diàleg intercultural i de cohesió social al barri

Montserrat Recasens, directora de biblioteques de centres cívics de Tarragona

Entitat: Biblioteca Municipal de Tarragona

Persona de referència: Montserrat Recasens

Adreça: Plaça del Tarragonès, s/n, 43006 Tarragona

Correu electrònic: imsstbto@tinet.org

Telèfon: 977 550 229

Destinataris:

Les activitats que es programen a la biblioteca es destinen a un públic molt ampli, que abasta totes les franges d'edat, des d'infants, passant per adolescents fins a adults.

Objectius:

- Convertir les instal·lacions de la biblioteca en un espai de diàleg intercultural, d'acollida i de cohesió social.
- Vetllar per la igualtat d'oportunitats de tota la població per accedir a la cultura, la lectura i les noves tecnologies.
- Fomentar la convivència entre cultures i el coneixement mutu a partir de la realització d'activitats amenes i educatives.

Descripció del projecte:

La Biblioteca Municipal de Tarragona s'ubica al Barri de Torreforta, una de les zones de la ciutat amb un percentatge més elevat de població nouvinguda. La biblioteca programa diferents activitats específiques per incorporar les necessitats expressades de la població nouvinguda als serveis del centre, tot i que aquestes activitats estan obertes a tota la població en general.

La programació de les activitats segueix dues línies d'apropament entre cultures, una pensada per a adults i una altra, per a infants i adolescents.

Entre les activitats per adults s'hi inclouen, per exemple, el racó de la cultura àrab, amb llibres, material audiovisual, pel·lícules, etc., en àrab; el racó d'aprenentatge d'idiomes, el català i el castellà; i el racó de la convivència, destinat a pares, mares i fills fins a 7 anys que vulguin compartir una estona de contes i lectura.

Pel que fa a les activitats per infants i adolescents, cal destacar el taller de noves tecnologies de la informació i comunicació, adreçat a nens i nenes de 4 a 13 anys; el taller d'educació en valors, per estimular els valors socials i reflexionar sobre les conductes personals amb els preadolescents; i l'Espai Jove, destinat a joves de 14 a 17 anys amb risc d'exclusió social que necessiten ponts de diàleg comuns entre ells mateixos, amb la resta d'usuaris i amb els responsables de la biblioteca.

Comunitats d'aprenentatge: un model de cohesió social al barri

Núria Marín, directora de la Comunitat d'Aprenentatge del CEIP Mare de Déu de Montserrat de Terrassa, i Ferran Medina, assessor LIC dels serveis educatius del Vallès Occidental II del Departament d'Educació

Entitat: CEIP Mare de Déu de Montserrat
Persona de referència: Núria Marín
Adreça: C. Badajoz, 12, 08227 Terrassa
Correu electrònic: ceipmontserrat@xtec.cat
Telèfon: 937 850 999

Destinatari:

Els destinataris de les comunitats d'aprenentatge són els centres educatius que volen treballar transversalment amb les entitats, les famílies i els equipaments del barri on estan ubicats.

Objectius:

- Respondre a la igualtat tot responant, alhora, a la diferència.
- Promoure la cohesió social.
- Transformar els centres a fi que es millori la convivència a l'escola i a la comunitat.
- Facilitar i promoure un millor resultat acadèmic de l'alumnat (superació del fracàs escolar).
- Aconseguir la participació de tota la comunitat en el procés d'ensenyament-aprenentatge.

Descripció del projecte:

Les comunitats d'aprenentatge són processos de transformació dels centres educatius en espais acollidors i inclusivius que es caracteritzen perquè la comunitat a la qual pertany el centre (la família, la xarxa d'associacions, institucions, voluntariat, etc.) s'involucra en la tasca educativa.

Les comunitats d'aprenentatge participen dins els plans educatius d'entorn a les ciutats on aquests s'han posat en marxa.

El CEIP Mare de Déu de Montserrat de Terrassa presenta un alt percentatge d'alumnat (quasi la meitat) procedent de països extracomunitaris. El professorat i les famílies van decidir convertir aquest centre en una Comunitat d'Aprenentatge que ajudés a superar, des de una pedagogia de màxims, el risc d'exclusió social que han d'afrontar aquests nens i nenes.

Així, al setembre del curs 2001-02, el centre es va començar a transformar en una Comunitat d'Aprenentatge, i va fer un seguit de canvis espectaculars: es van començar a realitzar els grups interactius de llengua catalana, les mares van entrar a les classes, es va obrir la biblioteca dues tardes en horari extraescolar per tal que els nens i les nenes poguessin realitzar deures i lectures amb persones voluntàries, es va col·laborar amb les entitats del barri, les associacions de veïns, l'Esplai, ÒMNIA...

L'obertura de l'escola al barri, la participació de tota la comunitat en el projecte, en la construcció quotidiana d'una escola que obeeixi als interessos i necessitats de tots, és el requisit imprescindible per a una educació basada en unes expectatives d'aprenentatge molt favorables per a tots els nens i nenes, sense excloure a ningú ni renunciar a la pròpia identitat.

Xerrades informatives sobre gestió de comunitats de propietaris. Decàleg del bon veïnatge

Víctor González, membre del Col·legi d'Advocats de Vic, i Trini Noguer, responsable del Pla de Vic per a la Convivència i la Ciutadania, de l'Ajuntament de Vic

Entitat: Ajuntament de Vic
Persona de referència: Trini Noguer
Adreça: C. Ciutat, 1, 08500 Vic
Correu electrònic: noguerpt@vic.cat
Telèfon: 938 862 100

Destinataris:

El projecte va destinat a presidents, secretaris i veïns de les comunitats de propietaris de Vic que vulguin ampliar coneixements en matèria de legislació sobre la gestió de les comunitats.

Objectius:

- Informar als referents de les escales de veïns sobre la gestió de les comunitats de veïns.
- Resoldre dubtes i oferir assessorament als presidents i secretaris de les comunitats.
- Millorar la convivència veïnal entre la població autòctona i la nouvinguda.
- Donar a conèixer a la població autòctona les dificultats que té la població immigrada per comprar o llogar un habitatge.

Descripció del projecte:

L'any 2006, l'Ajuntament de Vic i el Col·legi d'Advocats de Vic van programar unes xerrades informatives sobre la gestió de les comunitats de veïns en algunes comunitats de la ciutat.

Les xerrades, d'una hora de durada, van realitzar-se, entre d'altres, als barris del Remei i l'Estadi de Vic, i van comptar amb la participació de presidents i secretaris de comunitats i de veïns en general que volien ampliar els coneixements sobre la gestió de comunitats de propietaris, així com cercar estratègies per millorar i ampliar la participació veïnal en la gestió del dia a dia de la convivència a l'escala de veïns i promoure normes que afavoreixin la convivència veïnal, tenint com a referent els drets democràtics i el respecte mutu.

Les xerrades van tenir un gran èxit, i l'Ajuntament de Vic va decidir oferir més eines de consulta a la ciutadania per poder millorar la convivència a nivell veïnal. En aquest sentit, es va preparar l'edició d'un manual de gestió de comunitats de propietaris, que incloïa la informació que apareixia a les xerrades, i una auca del decàleg del bon veïnatge editada en català, castellà, anglès i àrab perquè tots els veïns, autòctons i nouvinguts, tinguessin una orientació sobre les pautes de comportament idònies per millorar la qualitat de vida de tots i totes.

Créixer en vertical i conviure en horitzontal

Salvador Puntès, director del *Màster en Gestió i resolució de conflictes: mediació*, de la Universitat de Barcelona, i director del Programa de Mediació per l'Amèrica Llatina de l'Institut Universitaire Kurt Bosch (Sion, Suïssa) i de la Universitat de Barcelona

Créixer en vertical

Fins fa pocs anys, els habitatges, majoritàriament cases aïllades, responien a un patró de dues dimensions, llarg i ample. La introducció desmesurada de la tercera dimensió, l'alçada, en la forma de construir la ciutat, si bé ha estat una necessitat (i una solució a la falta de sòl i una oferta raonable d'habitatges per a molta gent, per abaratir-ne el preu) no ha estat ni està exempta de dificultats i problemes. Perdre la proporció humana en la construcció de l'habitatge ha comportat situacions d'especulació, corrupció, impossibilitat d'accés, precarietat, assetjament, exclusió, inseguretat,

aïllament, etc. O sigui, la verticalitat ha comportat molts efectes nocius pel que fa a la convivència i, fins i tot, a l'ètica política.

Créixer en vertical ens fa propietaris d'aire; no estem comprant sòl, ni terra, sinó un volum d'aire. En tot cas, si més no, aquest volum d'aire ha estat donant molt joc per a conductes indesitjables.

Vull assenyalar, especialment en aquest context, que **la verticalitat ha produït dos efectes molt perniciosos per a la construcció de la convivència i els vincles socials: la pèrdua de valor de l'espai públic i la insensibilització en les relacions veïnals.**

El primer efecte té a veure amb el canvi que es produeix, per raó de la verticalitat, en la fràgil equació entre espai públic i privat pel que fa a la seva interrelació com espais per a la gestió dels conflictes. L'allunyament del terra i el reforçament de l'habitatge familiar com una fortalesa on protegir la vida i les relacions han produït una pèrdua de valor i de significat de l'espai públic com *locus* d'encontre i de relació. És a dir, a mesura que ens allunyem del terra, i vivim més alts, se'ns allunya també la capacitat de gaudi, d'ús, d'encontre de l'espai públic a nivell terra. I l'espai públic a nivell terra, com el carrer, la plaça, el banc o el mercat, és, ha estat i hauria de ser un espai de reforçament de la convivència, de reforçament del vincle, de la gestió del conflicte. A mesura que els espais públics deixen de ser espais de paraula i de mirada, i es converteixen en zones de pas, es perverteixen i, en conseqüència, perden dimensió vinculant. Com menys es valora l'espai públic més es valora el privat, que és l'espai íntim on ens troben segurs. L'enfortiment de l'espai privat com a únic espai de convivència entre els membres de la família fa que aquest es converteixi en una caixa de ressonància de qualsevol situació de conflicte de l'entorn.

El segon efecte de la verticalitat és la insensibilització en la gestió de la vida diària, dels conflictes quotidians. El creixement vertical ha comportat una gestió dels conflictes basada en el desconeixement de l'altre i en l'expectativa del poder autoritari. L'allunyament de l'altre, el girar-nos d'esquena i no compartir espais de relació provoca que, quan hi ha conflictes dins la relació en vertical, esperem que sigui sobretot algú jeràrquic, com l'ajuntament, la policia o el jutjat, qui entri a resoldre el conflicte i prengui a les seves mans la nostra responsabilitat d'eliminar el que ha generat el malestar. És a dir, la verticalitat en el conviure ha alimentat esquemes verticals de gestió de conflictes, on el ciutadà delega i cedeix la capacitat de protagonisme de la vida a algú altre perquè arregli el que ni tan sols ell mateix ha intentat arreglar.

En aquesta situació de verticalitat es produeixen algunes contradiccions, com l'efecte de la sordesa cridanera. No podem escoltar a l'altre però ens molesten tots els sorolls que produeix. I també, la ceguesa enlluernadora. No mirem a l'altre però ens traspassa la més petita distorsió i deferència. Podríem entre tots seguir construint contradiccions: per una banda, guanyem sensibilitat per tot allò que ens afecta, però, per l'altra, perdem sensibilitat pel que fa a la nostra capacitat de trobar-nos amb l'altre.

La pèrdua de l'apoderament de l'espai públic de tots i per a tothom suposa, també, la pèrdua de dos qüestions molt importants: el reconeixement mutu i la possibilitat de parlar amb l'altre.

Conviure en horitzontal

Si la verticalitat és física i inapel·lable, l'horitzontalitat és un fer i estar ètic que exigeix un compromís responsable dels ciutadans.

Com s'assoleix aquest compromís responsable necessari per a l'horitzontalitat?

En primer lloc, cal començar a practicar una nova narrativa basada en la primera persona, que parteixi de creure'ns que, com a éssers humans, tenim el dret individual i col·lectiu de decidir com volem viure. Acceptar com volem viure comporta, també, acceptar com els altres volen viure. I segurament sorgiran conflictes en la manera d'entendre el com volem viure, i no ens posarem d'acord. En aquest sentit, el conflicte es produirà com una legítima capacitat d'opció de cadascú de nosaltres. Per tant, **el conflicte no es planteja com un element de dissonància, sinó com el fruit d'acceptar que l'altre té el mateix dret que jo a decidir com vol viure. I si es genera el conflicte, haurem de ser capaços d'afrontar la diferència per tal de parlar-ne i veure què fem.**

En segon lloc, cal reconèixer l'altre, cal que puguem estar en situació de mirar l'altre als ulls. La verticalitat no ens permet mirar-nos als ulls; l'horitzontalitat ens permet estar a l'alçada dels ulls i mirar-nos per reconèixer l'altre com un ésser humà igual que nosaltres, amb els mateixos drets, dificultats, interessos, responsabilitats, angoixes, pors o neguits. I l'altre és algú necessari per gestionar els conflictes, i hem d'esperar que recíprocament faci el mateix amb nosaltres. L'horitzontalitat no en sap de judicis, de veritats ni de prevalences. L'horitzontalitat només entén un concepte: la legitimació. Tots els éssers humans tenim la legitimació per pensar i expressar el que creiem, i ningú que se situï a l'alçada dels ulls ens pot dir que estem equivocats. Si reconeixem la legitimació d'uns i altres es crearà el principi moral de la legitimitat, que ens uneix en el respecte i en creure que l'altre està en la mateixa posició que nosaltres, que és la condició necessària per afrontar el conflicte des de l'horitzontalitat.

I, en tercer lloc, cal el respecte per l'altre. Respectar no és tolerar, ja que aquesta segona acció apel·la la verticalitat. El compromís de què parlem demana una acceptació i respecte a la diferència, als valors, creences o principis de l'altre. Tots tenim dret a pensar i a prendre opcions diferents, i ho hem de respectar. Aquesta diferència és legítima, però comporta un conflicte. El conflicte no és ser diferent, sinó que neix de la diferència que tots expressem. El conflicte no es gestiona eliminant la diferència; hem de respectar-nos en les diferències per tal que es creï un nou espai horitzontal on poder parlar sense que ningú hagi de renunciar a la pròpia essència. **El respecte mutu crea un espai horitzontal on les diferències no són l'obstacle per a la gestió del conflicte, sinó que són la condició *sine qua non* per construir i reconstruir el vincle i les relacions humanes.**

Protagonisme, reconeixement mutu i respecte a la diferència són els components de l'ètica de l'horitzontalitat i del compromís responsable. És a dir, si volem que els nostres habitatges visquin en horitzontal haurem de crear instàncies, espais o oportunitats on els ciutadans no siguin castigats o dificultats per parlar des del jo, per mirar-se als ulls o per acceptar que l'altre és diferent però que això no impedeix conviure i gestionar els conflictes.

Podem créixer en vertical i conviure en horitzontal. Per fer-ho només ens cal mirar-nos a l'alçada dels ulls. Ni amunt ni avall.

9 Barris Acull: xarxa d'entitats de barris

Lourdes Ponce, membre de la xarxa

Entitat: Xarxa 9 Barris Acull

Persona de referència: Lourdes Ponce

Adreça: C. Badosa 36-38, baixos, 08016 Barcelona

Correu electrònic: 9bacull@telefonica.net

Telèfon: 933 537 871

Destinataris:

Els destinataris del projecte són les entitats i les persones que viuen a Nou Barris, un districte de la perifèria de Barcelona que va néixer amb la immigració dels anys 50 i 60, i que està rebent una nova onada migratòria procedent, bàsicament, de països extracomunitaris.

Objectius:

- Fomentar la bona entesa entre els veïns, motivant la relació, el respecte i la convivència.
- Treballar per la prevenció de conflictes i establir ponts de diàleg per fer front als problemes que es puguin presentar.
- Donar a conèixer la situació real dels barris a les administracions, detectar les seves necessitats i proposar-ne solucions.

Descripció del projecte:

A l'any 2001, mitja dotzena d'entitats i col·lectius de Nou Barris van decidir ajuntar-se i crear 9 Barris Acull per posar en marxa, coordinadament, iniciatives que ajudessin i facilitessin la convivència i la incorporació als barris dels nous veïns i veïnes que arribaven d'altres països.

Després de cinc anys d'existència, a la xarxa hi ha 60 entitats ben diverses, com casals de joves, associacions de veïns, col·lectius de dones, plans comunitaris, parròquies, entitats culturals, entitats esportives i associacions de mares i pares de centres escolars, entre altres. També hi ha veïns i veïnes que col·laboren de forma voluntària.

Pel que fa a les accions que porten a terme, desenvolupen iniciatives dirigides a tota la població, però també específicament a la població nouvinguda, com classes de català, castellà i àrab; acompanyament en la tramitació dels permisos de residència; acompanyament a les visites al metge; recolzament en els casos d'engany i estafa patits per desconeixement, sobretot en el cas de l'habitatge; garantia moral en gestories per poder accedir a un lloguer d'habitatge; acompanyament a les entitats de barri, etc.

Per altra banda, la Xarxa 9 Barris Acull també desenvolupa altres iniciatives dirigides al teixit associatiu del districte. En aquest cas, els ofereix recursos i contactes, organitza tallers de reflexió i fomenta la incorporació d'actes interculturals a les activitats generals de les entitats.

Taula rodona. Osona: habitatge i convivència

D'esquerre a dreta, Rossend Arimany, agent immobiliari; Joan Redorta, president de la junta de Càritas Arxiprestal de Vic; Lluís Donoso, responsable de CITE Osona i moderador de la taula rodona; Núria Riera, de l'Oficina d'Habitatge de l'Ajuntament de Manlleu; Rosita Verdaguer, vicepresidenta de la comunitat de propietaris dels Habitatges Montseny de Vic; i Bouarfa Aharrou, membre de l'Associació de Veïns dels Habitatges Montseny de Vic.

La situació dels immigrants respecte a l'habitatge a Osona

Rossend Arimany: El preu de l'habitatge s'ha incrementat notablement en els últims sis o set anys, i aquesta és la base del problema. El preu dels pisos va en consonància amb el preu de mercat, és a dir, que els pisos es venen a preus escandalosos perquè hi ha gent que els paga. Si comparem els preus de la comarca d'Osona amb altres zones de Catalunya, veurem que a la comarca l'habitatge encara no és tan car. I si dins la mateixa comarca es comparen preus de ciutat o d'alguns pobles, veurem que hi ha molta diferència. A alguns pobles hi ha lloguers de pisos per 200 euros al mes, i habitatges de compra molt assequibles, però hi ha gent que no hi vol anar a viure. O sigui que d'habitatge assequible n'hi ha, però no sempre és on volem.

Joan Redorta: L'habitatge hauria de ser un dret legítim com ho són l'educació o la sanitat. Tots plegats hauríem de ser conscients que a Vic hi ha força gent que viu en edificis mig tancats. Càritas té molta gent sense sostre als seus pisos. I sé que hi ha persones que comparteixen habitacions, i paguen 200 euros per poder dormir. I tenim pensions, on la gent malviu pagant 240 euros al mes sense tenir dret a menjar. Normalment aquesta gent és immigrant, però la difícil situació de l'habitatge no és només amb els immigrants. Trobem persones de la tercera edat que viuen en unes condicions molt precàries, que no poden pagar la calefacció i s'estan fins ben tard al llit per no tenir fred.

Quin problema tenim? Que hi ha persones que s'estan enriquint abastament a costa d'altres. Quan des de Càritas volem buscar habitatge pels immigrants que vénen a demanar-nos ajut, ens costa molt trobar-los un lloc per viure perquè hi ha gent que no els vol. I què passa? Doncs que han d'acabar establint-se on viuen els altres companys del seu país.

I així ens estem separant, estem dividint els barris, i d'aquesta manera no es pot parlar d'integració.

Núria Riera: L'Oficina d'Habitatge de Manlleu s'ha creat el 2006 com a conseqüència de diversos factors. Manlleu és dins la Llei de barris de la Generalitat de Catalunya. Un dels àmbits d'actuació del Pla d'Intervenció Integral del Barri de l'Erm és l'habitatge, entès tan des de la vessant urbanística com des de la vessant de la convivència i la cohesió social al barri. En aquest sentit, s'ha elaborat el Pla de convivència per tal de millorar la qualitat de vida entre els veïns del barri però també entre tota la ciutadana de Manlleu. Dins les actuacions del Pla de convivència hi apareixen l'acompanyament a les comunitats de propietaris de cara a millorar el propi funcionament, la convivència dins i fora les comunitats i el foment del manteniment i la conservació dels edificis. Per portar a terme aquestes actuacions s'han creat diverses taules de gestió, on es treballa en xarxa entre agents socials.

Paral·lelament, Manlleu porta a terme la revisió del Pla general d'urbanisme i s'ha elaborat el Pla local d'habitatge, un document d'anàlisi i diagnosi de l'estat actual de l'habitatge a Manlleu que analitza, també, propostes d'actuació de cara al futur.

De tota aquesta barreja en surt l'oficina d'habitatge, que depèn de l'Institut de Desenvolupament de l'Erm. A partir de la Llei de barris s'ha creat un servei públic per a tota la ciutadania per orientar i assessorar en matèria d'habitatge i de protecció oficial, i s'ha creat una borsa de mediació d'habitatge de lloguer.

Bouarfa Aharrou: Treballo de mediador intercultural de la Fundació Habitatge Social de Catalunya, que a Vic gestiona els Habitatges Montseny. La fundació treballa per fer possible l'auto-responsabilitat dels usuaris i de la comunitat de veïns per dur a terme la conservació dels habitatges. Aquesta Fundació ofereix serveis a tots els usuaris i comunitats de veïns dels habitatges socials de Catalunya perquè puguin millorar la qualitat de vida. Els serveis que fa la Fundació per mantenir els barris són la conservació dels edificis, la neteja de les escales, el manteniment de les instal·lacions, les assegurances...

A Vic estem intentant informar a la població nouvinguda dels avantatges de pertànyer a la Fundació, però també de la convivència i els drets i deures dels ciutadans.

Ens hem adonat que els nouvinguts compren pisos sense saber exactament què estan comprant i quines responsabilitats els suposa aquesta compra, sobretot en relació als pagaments de la comunitat. I alguns agents immobiliaris no hi ajuden gaire, perquè per tramitar la compra-venda no demanen si s'han fet tots els pagaments de la comunitat. Ens trobem, doncs, amb nouvinguts que han de pagar la despesa de la comunitat que van deixar els seus predecessors, i no ho troben just.

La convivència

Rosend Arimany: Pel que fa a la convivència, reconec que hi ha tensions a les comunitats de veïns. M'he trobat propietaris que no volen llogar el pis a immigrants àrabs, perquè no els agrada aquesta cultura o perquè saben que els baixarà el preu de l'habitatge.

A part d'això, em trobo amb problemes de comunicació molt greus, sobretot per l'idioma i perquè a alguns immigrants els costa assimilar que s'han de pagar unes despeses comunes de veïnatge.

Joan Redorta: A vegades la llengua no és l'obstacle principal per comunicar-se; l'obstacle principal és la falta d'acostament, de coneixement mutu. Es pot funcionar amb la voluntat de fer-se entendre, treballant junts.

Núria Riera: Darrerament s'ha agafat consciència, sobretot des de l'administració pública, que l'habitatge és un problema per a molts. Crec que és molt important que es reconegui que hi ha un problema, perquè és el primer pas per trobar una solució i millorar la convivència.

Rosita Verdager: Des del casal dels Habitatges Montseny intentem educar els nens i nenes en els valors del respecte i la convivència. Estem molt contents amb la feina que fem amb els petits, però ens agradaria tenir un acostament amb els pares d'aquests nens i nenes.

Bouarfa Aharrou: No es pot parlar de la convivència sense parlar d'habitatge. Si primer no arreglem la situació dels habitatges i es cobreixen les primeres necessitats, és absurd parlar de convivència o civisme.

Propostes de cara al futur

Bouarfa Aharrou: Per resoldre el conflicte de l'habitatge crec que hi ha d'haver més habitatge social i més habitatge de lloguer per disminuir la distància entre l'oferta i la demanda. Si hi ha un equilibri, l'habitatge serà accessible per a la majoria de la població a un preu respectable per a un treballador mitjà.

Núria Riera: A Manlleu hi ha molts projectes per engegar. Per millorar l'habitatge cal continuar treballant en aquesta línia, i millorar els serveis que s'han iniciat.

Joan Redorta: Cal fer un replantejament de valors. Cal creure en les persones per sobre de qualsevol cosa, i cal que es pensi que és més important el benestar col·lectiu que l'enriquiment personal. Sobretot també és necessari que hi hagi més terreny pels habitatges socials. Tan de bo les lleis no es quedin en un calaix i es portin a terme.

Rosend Arimany: És molt difícil creure en l'administració, perquè tot es fa tard, i malament. Per exemple, la llei de propietat horitzontal de Catalunya és molt problemàtica. Per tant, una solució passaria per un acord entre institucions, entitats, fundacions privades... i una mica de voluntat. I per part de l'administració, més previsió i actuació. També hem de tenir present que el mercat immobiliari segurament s'autoregularà.

Presentadors de les jornades

- **Núria Simó**, professora de la Facultat d'Educació de la Universitat de Vic, presenta la ponència de **Jordi Sánchez**.
- **Magda Garcia**, de la Secretaria per a la Immigració de la Generalitat de Catalunya, presenta la ponència de **Joaquim Gascó**.
- **Mireia Vall**, de la Secretaria per a la Immigració de la Generalitat de Catalunya, presenta la taula rodona *Polítiques d'habitatge i convivència*, on intervenen **Christopher Robert** i **Javier Oliver**.
- **Maria Rosa Collell**, regidora de participació ciutadana de l'Ajuntament de Manlleu, presenta la ponència de **Jordi Bosch**.
- **Llorenç Olivé**, de la Secretaria per a la Immigració de la Generalitat de Catalunya, presenta les experiències de **Maria Bordonau**, **José María Lamana Cónsola** i **Jordi Carrera**.
- **Trini Noguer**, responsable del Pla de Vic per a la Convivència i la Ciutadania, presenta la ponència de **Salvador Cardús**.
- **Antoni Tort**, professor de la Facultat d'Educació de la Universitat de Vic, presenta els estudis de **Joan Carles Martori** i **Albert Terrones**.
- **Albert Espona**, coordinador del Pla de Ciutadania i Immigració del Consell Comarcal d'Osona, presenta les experiències dels agents que actuen als barris, on intervenen **Montserrat Recasens**, **Núria Marín**, **Ferran Medina**, **Víctor González** i **Trini Noguer**.
- **Mireia Rosés**, coordinadora del Pla de Ciutadania i Immigració del Consell Comarcal d'Osona, presenta la ponència de **Salvador Punes**.
- **Josep Torrentgenerós**, tècnic del Servei de Mediació Comunitària del Consell Comarcal d'Osona, presenta l'experiència de **Lourdes Ponce**.
- **Lluís Donoso**, responsable del CITE a Osona, modera la taula rodona *Osona: habitatge i convivència*, on intervenen **Rosend Arimany**, **Joan Redorta**, **Núria Riera**, **Bouarfa Aharrou** i **Rosita Verdaguer**.

